

บทที่ 3

เขตการค้าเสรีอาเซียน

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากประชาคมโลก ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยด้านทำเลที่ตั้งที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ การเป็นจุดศูนย์กลางการคมนาคมระหว่างซีกโลกตะวันตกและตะวันออก มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีวัฒนธรรมหลากหลายที่น่าสนใจ และยังเป็นภูมิภาคที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าประเทศต่างๆ ที่อยู่ในภูมิภาคจะมีความแตกต่างกันทางภาษา เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม รวมไปถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งประเทศอื่นๆ ยกเว้นประเทศไทย เคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจ จึงทำให้ประเทศเหล่านั้นขาดประสบการณ์ในการติดต่อสัมพันธ์กันและมีความหวาดระแวงซึ่งกันและกันตลอดมา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่างๆ ในภูมิภาค¹ อย่างไรก็ตามจากการที่หลายประเทศในภูมิภาคนี้ต่างก็ประสบปัญหาทางการเมืองจากภัยคอมมิวนิสต์ เกรงกลัวการแทรกแซงจากประเทศภายนอกภูมิภาค และมีบรรทัดฐานทางเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกัน² ทำให้ประเทศเหล่านี้เล็งเห็นความจำเป็นของการมาร่วมมือกัน ดังนั้นการตกลงใจมาร่วมมือกันเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ ความมั่นคง และความอยู่ดีกินดีของประเทศในภูมิภาคจึงเป็นความก้าวหน้าที่สำคัญสำหรับการสร้างความร่วมมือในระดับภูมิภาคของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในบทนี้จะแบ่งส่วนของการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนด้วยกันคือ ในส่วนแรก จะกล่าวถึงการก่อตั้งอาเซียน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมือทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก ในส่วนที่สอง จะเป็นการศึกษาถึงพัฒนาการความร่วมมือแต่เฉพาะในด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งพัฒนาต่อเนื่องมาจนอยู่ในรูปแบบของเขตการค้าเสรีในปัจจุบัน และในส่วนสุดท้าย จะวิเคราะห์ให้เห็นถึงความสำเร็จในความร่วมมือทางเศรษฐกิจอันเกิดขึ้นจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน

¹Estrella D. Solidum, Bilateral Summitry in ASEAN (Manila : Foreign Service Institute, 1983), p. 3.

²Narongchai Akrasanee and David Stifel, "A Vision of Southeast Asia in the Year 2000 : Towards a Common Economic Regime," Contemporary Southeast Asia 16 (June 1994) : 1.

3.1 การก่อตั้งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations: ASEAN)

สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations) หรือสมาคมอาเซียนเป็นความร่วมมือของประเทศโลกที่สาม⁴ ก่อตั้งขึ้นโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย และรองนายกรัฐมนตรีของมาเลเซียได้ลงนามในปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration)⁵ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 1967 ที่กรุงเทพฯ เพื่อจัดตั้งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในฐานะองค์การความร่วมมือระดับภูมิภาคแบบหลวมๆ ของภาครัฐบาลของประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีความปรารถนาที่จะสร้างรากฐานของการดำเนินงานร่วมกันที่มั่นคง เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระดับภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายใต้หลักการของความเสมอภาคและมิตรภาพ เพื่อส่งเสริมสันติภาพ ความก้าวหน้าและความมั่นคงให้แก่ภูมิภาค⁶

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของสมาคมอาเซียน ในปฏิญญากรุงเทพฯ ได้ระบุวัตถุประสงค์ของสมาคมอาเซียนไว้ดังนี้⁷ คือ

1. เพื่อเร่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางสังคม และการพัฒนาทางวัฒนธรรมในภูมิภาค ด้วยเจตนารมณ์แห่งความเสมอภาคและความร่วมมือร่วมใจ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างรากฐานสำหรับประชาคมประชาชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เป็นประชาคมที่มีความเจริญรุ่งเรืองและมีสันติภาพ

³ สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปัจจุบันมีสมาชิก 10 ประเทศ (1999) โดยมีสมาชิกก่อตั้ง 5 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ส่วนสมาชิกเพิ่มเติมคือ บรูไนเข้าร่วมในปี ค.ศ. 1984 เวียดนามเข้าร่วมในปี ค.ศ. 1995 ลาวและเมียนมาร์เข้าร่วมในปี 1997 และกัมพูชาเข้าร่วมเป็นประเทศสุดท้ายในปี ค.ศ. 1999

⁴ John Dosch and Manfred Mols, "Why ASEAN Co-operation Cannot Work as a Model for Regionalism Elsewhere..A Reply," *ASEAN Economic Bulletin* 11 (November 1994) : 212.

⁵ คู่มือเพิ่มเติมในภาคผนวก ก

⁶ "The ASEAN Declaration(Bangkok Declaration)," available from <http://www.asean.or.id/history/leader67.htm> ; INTERNET.

⁷ "The ASEAN Declaration(Bangkok Declaration)," available from <http://www.asean.or.id/history/leader67.htm> ; INTERNET.

2. เพื่อส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาค โดยยึดหลักความเคารพในความยุติธรรมและหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาค และยึดมั่นในหลักการของกฎบัตรสหประชาชาติ
3. เพื่อส่งเสริมความร่วมมืออย่างเข้มแข็ง และความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องที่มีผลประโยชน์ร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคนิค วิทยาศาสตร์ และการบริหาร
4. เพื่อก่อให้เกิดความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบของการฝึกอบรมและการวิจัย ในด้านการศึกษา เทคนิค และการบริหาร
5. เพื่อสร้างความร่วมมือกันให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในเรื่องการใช้ประโยชน์จากการเกษตรและอุตสาหกรรม การขยายการค้า รวมทั้งการศึกษาปัญหาในด้านการค้าโภคภัณฑ์ระหว่างประเทศ การปรับปรุงการขนส่งและการคมนาคม และการยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชน
6. เพื่อส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
7. เพื่อรักษาไว้ซึ่งความร่วมมืออย่างใกล้ชิดและได้รับผลประโยชน์ร่วมกันกับองค์การระหว่างประเทศและองค์การส่วนภูมิภาคที่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน รวมทั้งหามาตรการต่างๆ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกให้ใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอาเซียนจะมีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งที่ระบุไว้ในปฏิญญาอาเซียน คือ เพื่อเร่งรัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและส่งเสริมให้มีความร่วมมือช่วยเหลือกันในด้านเศรษฐกิจ แต่ในระยะแรกของการก่อตั้งอาเซียนคือ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1967 อาเซียนก็มิได้มีความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจและการค้าอย่างจริงจัง กิจกรรมความร่วมมือส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางด้านการเมือง⁹ เนื่องจากประเทศผู้ก่อตั้งอาเซียนได้ตั้งใจที่จะให้อาเซียนเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคง สันติภาพ และเสถียรภาพมาสู่ภูมิภาคนี้ ตลอดจนช่วยกันมิให้มีการแทรกแซงในกิจการภายในภูมิภาคเพื่อให้สามารถพัฒนาประเทศโดยลำพัง สร้างความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ จึงอาจกล่าวได้ว่าอาเซียนถือกำเนิดขึ้นด้วยเหตุผลทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงมี

⁹ กองการเมือง วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, “ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคของอาเซียน,” รัฐาภิวัตน์ (กรกฎาคม-กันยายน 2537) : 27-28.

ความก้าวหน้าในความร่วมมือด้านอื่นๆ ที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของการก่อตั้ง ทั้งทางสังคม เทคนิค รวมถึงเศรษฐกิจ จึงมีน้อยกว่าความร่วมมือทางการเมือง และความมั่นคง

3.2 วิวัฒนาการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอาเซียนตั้งแต่อดีตจนถึงการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน

ในช่วง 9 ปีแรกของการก่อตั้งอาเซียน แม้ว่าประเทศสมาชิกจะให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจน้อย แต่ประเทศสมาชิกก็สนใจที่จะสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกัน อย่างเช่น ข้อเสนอของฟิลิปปินส์ในการประชุมรัฐมนตรีอาเซียนครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 12-13 มีนาคม 1971 ที่กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งประธานาธิบดีเฟอร์ดินันด์ มาร์กอส เสนอให้อาเซียนจัดตั้งตลาดร่วมอาเซียน (ASEAN Common Market) โดยเริ่มจากการเปิดตลาดการค้าเสรีในสินค้าที่คัดเลือกแล้ว⁹ อย่างไรก็ตาม การเสนอให้มีการเปิดตลาดการค้าเสรีในช่วงเวลานั้นต้องพบกับอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาความร่วมมือขึ้นมาได้ คือ

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจภายในกลุ่มอาเซียนคล้ายคลึงกัน อาทิเช่น แนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่เริ่มจากอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าไปสู่อุตสาหกรรมการผลิตเพื่อส่งออก การพึ่งพาดตลาดส่งออกและนำเข้าเพียงไม่กี่แห่ง เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และกลุ่มประชาคมยุโรป และการพึ่งพิงภาคการเกษตรเป็นหลัก ยกเว้นสิงคโปร์และบรูไน นอกจากนี้กลุ่มประเทศอาเซียนยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่คล้ายคลึงกันทำให้ผลผลิตที่ผลิตได้และสินค้าที่แต่ละประเทศต้องการซื้อมีลักษณะคล้ายกันกับประเทศอื่น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการค้าภายในกลุ่ม

2. โครงสร้างภาษีศุลกากรของสมาชิกอาเซียนต่างกันมาก กล่าวคือ ไทย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ จัดเก็บภาษีในอัตราสูง ในขณะที่มาเลเซียจัดเก็บภาษีในอัตรานกลาง ส่วนสิงคโปร์แทบจะไม่มีภาษีเลย ดังนั้นการยกเลิกพิกัดภาษีศุลกากรระหว่างกันตามความหมายของเขตการค้าเสรี จึงเป็นที่ยุ่งยาก¹¹

⁹ Chia Siow Yue, "The ASEAN Free Trade Area," *Pacific Review* 11 (1998) : 213-214.

¹⁰ Chaiyong Satjipanon, "AFTA : The First Step toward ASEAN Economic Integration," *สารานุกรมไทย* (10 กุมภาพันธ์ 2535) : 66.

¹¹ "ASEAN FREE TRADE AREA 2001 : ผลงานจีน โบนัสแห่งรัฐบาลไทย?," *สรุปข่าวธุรกิจ* 22 (16-30 กันยายน 2534) : 24.

3. ประเทศในกลุ่มอาเซียนส่วนใหญ่พึ่งพารายได้จากภาคอุตสาหกรรม ดังนั้นการลดภาคอุตสาหกรรมย่อมทำให้รัฐบาลขาดรายได้ นอกจากนี้สมาชิกอาเซียนยังพึ่งพิงเงินทุนจากกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ทำให้ความผูกพันทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุนกับประเทศนอกกลุ่มมีมากกว่าภายในกลุ่มอาเซียนด้วยตนเอง

4. ระดับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน รวมถึงการคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศมากกว่าของกลุ่ม ทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนไม่มีความกระตือรือร้นที่จะรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเกรงว่าการแบ่งปันผลประโยชน์จะไม่เท่าเทียมกัน

การให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจร่วมกันของสมาชิกอาเซียนอย่างเป็นทางการครั้งแรกปรากฏขึ้นในการประชุมสุดยอดอาเซียนซึ่งเป็นการประชุมในระดับหัวหน้ารัฐบาล ซึ่งจัดการประชุมครั้งแรกที่บาหลี ประเทศอินโดนีเซียเมื่อปี ค.ศ. 1976 นับเป็นเวลา 9 ปี ภายหลังจากการก่อตั้งอาเซียน ทั้งนี้ เพื่อทบทวนความร่วมมือด้านต่างๆ ของอาเซียน โดยเฉพาะความร่วมมือทางเศรษฐกิจซึ่งมีน้อยมากในช่วง 9 ปีแรกของการก่อตั้งอาเซียน¹² ผลการประชุมแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของการให้ความสนใจประเด็นทางเศรษฐกิจและความร่วมมือทางเศรษฐกิจมากขึ้น กล่าวคือที่ประชุมกำหนดให้มีการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนขึ้นเป็นประจำทุกปี และตกลงกันที่จะร่วมมือทางเศรษฐกิจใน 4 ด้าน คือ ความร่วมมือ โภคภัณฑ์ขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอาหารและพลังงาน ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรม ความร่วมมือด้านการค้า และการประสานทำที่ร่วมกันในปัญหาโภชนาการระหว่างประเทศ และ ปัญหาเศรษฐกิจระหว่างประเทศอื่นๆ

ภายหลังจากการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 1 ที่บาหลี อินโดนีเซีย เมื่อปี ค.ศ. 1976 สมาชิกอาเซียนจึงเริ่มจัดตั้งโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีลักษณะร่วม คือ เน้นการส่งเสริมการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศสมาชิก ดังต่อไปนี้ คือ

¹²สถาบันอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, เขตการค้าเสรี : ข้อมูลเบื้องต้น เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "เขตการค้าเสรีอาเซียน : เราได้หรือเสีย," ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พฤศจิกายน 2535), หน้า 9.

3.2.1 การให้สิทธิประโยชน์ทางการค้าอาเซียน (ASEAN Preferential Trading Arrangements, ASEAN PTA) ในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 4-5 สิงหาคม 1977 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย เพื่อประเมินสถานการณ์และความก้าวหน้าของการดำเนินการตามที่วางแนวทางไว้ในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 1 และในการประชุมครั้งนี้ ประเทศสมาชิกอาเซียนได้มีการจัดทำความตกลงว่าด้วยการให้สิทธิประโยชน์ทางการค้าอาเซียน (Agreement on ASEAN Preferential Trading Arrangement) ในปี ค.ศ. 1977 อันเป็นการเริ่มต้นของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศในอาเซียน ซึ่งครอบคลุมทั้งสินค้าเกษตรกรรม และสินค้าอุตสาหกรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นการค้าภายในภูมิภาคให้มีมากยิ่งขึ้นโดยอาศัยการให้สิทธิพิเศษทางการค้าแก่ประเทศสมาชิก¹³

การให้สิทธิพิเศษทางการค้าแก่ประเทศในกลุ่มอาเซียนด้วยกัน กระทำใน 2 รูปแบบ¹⁴ คือ

1. การให้สิทธิพิเศษทางด้านภาษีศุลกากร (Tariff Preference) เป็นการลดอัตราอากรขาเข้าสินค้าที่นำเข้ามาจากประเทศสมาชิกต่ำกว่าอัตราอากรขาเข้าปกติหรือกำหนดอัตราอากรขาเข้าไว้ ณ ระดับใดระดับหนึ่งต่ำกว่าอัตราอากรขาเข้าปกติ

2. การให้สิทธิพิเศษที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากร (Non Tariff Preference) อาทิ เช่น การทำสัญญาซื้อขายระยะยาว และการให้สิทธิพิเศษในการจัดซื้อของทางราชการ

ข้อกำหนดในทางปฏิบัติของการให้สิทธิพิเศษทางการค้าในอาเซียน การให้สิทธิพิเศษทางการค้าในอาเซียนส่วนใหญ่จะให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรเป็นหลัก โดยมีข้อกำหนดว่าสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรที่ประเทศสมาชิกใดประเทศหนึ่งให้นี้จะใช้ปฏิบัติต่อสมาชิกอื่นในกลุ่มอาเซียนโดยเสมอภาคกัน สินค้าที่ได้รับสิทธิประโยชน์จะต้องมีส่วนการผลิตในอาเซียนร้อยละ 50 (ปรับเป็นร้อยละ 40 ในปี ค.ศ. 1995) สิทธิประโยชน์ส่วนลดภาษีที่ให้ระหว่างกันเริ่มจากระดับร้อยละ 10 และขยายเพิ่มขึ้นหลายครั้งจนเป็นร้อยละ 25-50 จากอัตราปกติ การนำสินค้าเข้ามาอยู่ใน อาเซียน ฟรียู เริ่มจากการใช้วิธีเจรจาเป็นรายสินค้า แต่จำนวนรายการที่ให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีมิไม่มากนัก ต่อมาในปี ค.ศ. 1981 จึงเปลี่ยนมาใช้วิธีการให้นำเข้า อาเซียน ฟรียู โดยอัตโนมัติ หากมีมูลค่าการนำเข้าต่ำกว่าระดับที่กำหนด และมีการเพิ่มระดับการนำเข้าเป็นระยะๆ จนกระทั่งไม่มีข้อจำกัดเรื่องมูลค่าการนำเข้า อย่าง

¹³Tan Kong Yam, Toh Mun Heng and Linda Low, "ASEAN and Pacific Economic Cooperation,"

ASEAN Economic Bulletin 8 (March 1992) : 311.

¹⁴ "AFTA : โอกาสและผลกระทบต่อประเทศไทย," *เศรษฐกิจปริทัศน์ ฉบับที่ 5* (พฤษภาคม 2535) : 4-5.

ไว้ก็ตาม แต่ละประเทศยังสามารถมีรายการสินค้าสงวนการให้สิทธิประโยชน์ได้ ซึ่งในที่สุดมีรายการที่ให้สิทธิประโยชน์รวม 20,916 รายการ และมีสินค้าที่สงวนการให้สิทธิประโยชน์ จำนวน 1,961 รายการ

ผลการดำเนินงานของ อาเซียน พิทีเอ ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากการเจรจาแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษทางการค้าระหว่างสมาชิกอาเซียนได้ดำเนินไปอย่างช้าๆ นอกจากนี้ปริมาณการให้สิทธิประโยชน์ภายใต้ อาเซียน พิทีเอ เพียงไม่ถึงร้อยละ 1 ของมูลค่าการค้าระหว่างประเทศในอาเซียน ในปี ค.ศ. 1991¹⁵ มีผู้วิเคราะห์ว่าการดำเนินงานของ อาเซียน พิทีเอ ไม่ประสบความสำเร็จน่าจะเป็นผลมาจาก ประการแรก คือ สินค้าที่เข้าร่วมโครงการเป็นสินค้าที่ไม่มีการค้าหรือมีการค้าระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกันเองน้อย อย่างเช่น ปฏิกิริยานิวเคลียร์ เป็นต้น ประการที่สอง คือการสงวนสิทธิในสินค้าที่มีความจำเป็นต่อการค้าในอาเซียน ทำให้การใช้สิทธิพิเศษระหว่างกันมีเพียงไม่กี่รายการ ในขณะที่รายการสินค้าที่ยกเว้นการให้สิทธิพิเศษกลับเป็นสินค้าที่สมาชิกค้าขายกันมาก ประการที่สาม คือ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่ไม่เพียงพอให้แก่ภาคเอกชน ประการสุดท้าย คือ ในการดำเนินงานยังมีอุปสรรคในการรับสิทธิประโยชน์ รวมทั้งสินค้าบางรายการที่ได้รับสิทธิประโยชน์ยังต้องประสบปัญหามาตรการกีดกันทางการค้า¹⁶

3.2.2 โครงการอุตสาหกรรมอาเซียน (ASEAN Industrial Project, AIP) เอไอพีเป็นโครงการร่วมลงทุนด้านอุตสาหกรรมระหว่างประเทศสมาชิก การลงทุนภายใต้โครงการเอไอพีเป็นการลงทุนที่มีรัฐบาลเป็นเจ้าของในลักษณะการผลิตที่ทดแทนการนำเข้า¹⁷ โดยมีการคัดเลือกโครงการร่วมลงทุนและกำหนดให้ประเทศที่มีความได้เปรียบในด้านการผลิตเป็นที่ตั้งของโครงการ โดยประเทศที่ตั้งโครงการลงทุนร้อยละ 60 และประเทศอื่นที่ร่วมโครงการอีก 4 ประเทศ ลงทุนประเทศละร้อยละ 10 ทั้งนี้ประเทศที่ร่วมลงทุนมีสัญญาว่าจะรับซื้อผลิตภัณฑ์ของโครงการระหว่างกันรวมทั้งให้สิทธิประโยชน์ส่วนลดภาษีอย่างน้อยร้อยละ 50 ระหว่างกัน

¹⁵ กองเศรษฐกิจการค้าอาเซียน กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, “ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ : AFTA 2003 และผลกระทบทางการค้าต่อประเทศไทย,” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “30 ปีอาเซียนกับก้าวต่อไปในอนาคต” (5 สิงหาคม 2540), หน้า 2.

¹⁶ Janadas Devan, *Southeast Asia : Challenges of the 21 st Century* (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1994), p. 16.

¹⁷ Seiji F. Naya and Michael G. Plummer, “Economic Cooperation after 30 Years of ASEAN,” *ASEAN Economic Bulletin* 14 (November 1997) : 119.

ในที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1976 ตกลงโครงการร่วมลงทุนในเอไอพีประกอบด้วย¹⁸

- โครงการผลิตปุ๋ยยูเรียของอินโดนีเซียและมาเลเซีย
- โครงการผลิตเครื่องยนต์ดีเซลของสิงคโปร์
- โครงการผลิตฟอสเฟตของฟิลิปปินส์
- โครงการผลิตโซดาแอชของไทย

โดยหลักการแล้วการร่วมลงทุนและสร้างตลาดที่ใหญ่ขึ้นจะทำให้โครงการมีโอกาสประสบความสำเร็จ แต่เนื่องมาจากการตกลงโครงการเร่งร้อนเกินไป และการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการไม่ดีพอ และไม่มีการรับประกันที่ดีพอในเรื่องการแข่งขันจากโครงการอุตสาหกรรมในประเทศสมาชิกอื่น ทำให้โครงการเอไอพีไม่ประสบความสำเร็จ¹⁹

3.2.3 โครงการแบ่งผลิตทางอุตสาหกรรมอาเซียน (ASEAN Industrial Complementation, AIC) กลุ่มประเทศอาเซียนได้ลงนามในความตกลงพื้นฐานว่าด้วยการแบ่งผลิตทางอุตสาหกรรมของอาเซียน เมื่อปี ค.ศ. 1981 ซึ่งกำหนดให้หอการค้าและอุตสาหกรรมอาเซียน (ASEAN Chamber of Commerce and Industry, CCI) ร่วมกับภาครัฐพิจารณารายการสินค้าและอุตสาหกรรมที่จะเข้าร่วมโครงการเอไอซี ซึ่งแตกต่างจากโครงการเอไอพีตรงที่เอไอซีเป็นโครงการที่ดำเนินการโดยภาคเอกชนและมีการเชื่อมโยงทางอุตสาหกรรมต่อกัน

ขั้นตอนในการประสานงานระหว่างภาครัฐและเอกชนมีความยุ่งยาก มีปัญหาการเลือกสินค้าและกระจายอุตสาหกรรมไปตามประเทศสมาชิก ทำให้โครงการเอไอซีล้มเหลว และเปลี่ยนแผนงานมาเป็นโครงการแบ่งผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ยี่ห้อและรุ่นเดียวกัน (Brand-to-Brand Complementation, BBC) ในปี ค.ศ. 1989

¹⁸ กองเศรษฐกิจการค้าอาเซียน กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, “ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ : AFTA 2003 และผลกระทบทางการค้าต่อประเทศไทย,” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “30 ปีอาเซียนกับก้าวต่อไปในอนาคต”, หน้า 2.

¹⁹ Janadas Devan, *Southeast Asia : Challenges of the 21st Century*. p. 26.

3.2.4 โครงการร่วมลงทุนทางอุตสาหกรรมอาเซียน (ASEAN Industrial Joint Venture, AIJV) ในปี ค.ศ. 1983 อาเซียนได้ลงนามในความตกลงพื้นฐานว่าด้วยโครงการร่วมลงทุนทางอุตสาหกรรมอาเซียน ซึ่งเป็นโครงการรูปแบบเดียวกับเอไอจีแต่มีความแตกต่างกันในสาระสำคัญที่ว่ามิใช่การร่วมลงทุนของภาครัฐเหมือนเอไอจีแต่เป็นการร่วมลงทุนของภาคเอกชนอาเซียนตั้งแต่ 2 ประเทศขึ้นไป โดยมีสัดส่วนการถือหุ้นของประเทศนอกอาเซียนไม่เกินร้อยละ 49 (ต่อมาผ่อนผันเป็นร้อยละ 60) ซึ่งสินค้าที่ผลิตจากโครงการเอไอจีจะได้รับสิทธิประโยชน์ส่วนลดภาษีร้อยละ 90 ในการส่งเข้าไปในประเทศร่วมลงทุน และได้รับการคุ้มครองการผลิตด้วยการคงภาษีนำเข้าสินค้าที่เหมือนกับสินค้าเอไอจีเป็นเวลา 4 ปี

เอไอจีประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ปัจจุบันมีโครงการร่วมลงทุนที่ได้รับการอนุมัติเป็นโครงการเอไอจี 23 โครงการ แต่มีปัญหาการแข่งขันกันในเรื่องของสถานที่ตั้งโครงการทำให้ผู้เสนอโครงการต้องพยายามกระจายโครงการไปตั้งตามประเทศต่างๆ เพื่อให้ได้รับการอนุมัติ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการให้สิทธิประโยชน์ซ้ำซ้อน อื่นๆ สิทธิประโยชน์ส่วนลดภาษีที่ให้แก่โครงการเอไอจีไม่มีกำหนดเวลาสิ้นสุด แต่จะขยายไปให้แก่ผู้ผลิตอื่นๆ ด้วยเมื่อครบกำหนด 4 ปี เป็นการส่งเสริมการเปิดเสรีในอาเซียน

แม้ว่าโครงการเอไอจีจะส่งเสริมให้มีการค้าการลงทุนในอาเซียนมากกว่าโครงการที่ผ่านมา แต่ก็ยังมีอุปสรรคหลายประการ²⁰ เช่น ระบบภาษีของประเทศสมาชิกมีความแตกต่างกันมาก การขออนุมัติโครงการต้องผ่านขั้นตอนมากมายจนทำให้ภาคเอกชนเบื่อหน่ายและขาดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกภูมิภาค ทำให้โครงการดังกล่าวไม่เป็นที่แพร่หลายและดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติได้เท่าที่ควร

3.2.5 โครงการแบ่งผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ยี่ห้อและรุ่นเดียวกัน (Brand-to-Brand Complementation, BBC) เอไอซีได้พัฒนาเป็นบีบีซีในปี ค.ศ. 1989 โดยมีเพียงมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทยเท่านั้นที่เข้าร่วมโครงการ อินโดนีเซียเพิ่งจะเข้าร่วมเมื่อปี ค.ศ. 1994 ซึ่งอาจจะเนื่องจากอินโดนีเซียต้องการรักษาตลาดภายในประเทศไว้ให้กับสินค้าอุตสาหกรรมของตนเอง แต่ความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตทำให้ต้องตัดสินใจเข้าร่วมในบีบีซีในที่สุด

บีบีซีเป็นโครงการที่เปิดให้เอกชนที่ผลิตรถยนต์ยี่ห้อเดียวกันในอาเซียนแบ่งผลิตและแลกเปลี่ยนชิ้นส่วนยานยนต์ระหว่างกัน โดยได้รับสิทธิประโยชน์ส่วนลดภาษีร้อยละ 50 และให้ถือว่าชิ้นส่วนที่

²⁰Janadas Devan, *Southeast Asia : Challenges of the 21st Century*, p. 27.

ผลิตจากโครงการ บีบีซี เป็นชิ้นส่วนที่ผลิตในประเทศผู้นำเข้าตามเงื่อนไขการบังคับใช้ชิ้นส่วนในประเทศ (local content)

บีบีซีประสบความสำเร็จมาก แม้ว่าจะมีปัญหาการอนุมัติโครงการที่ประเทศสมาชิกต่างก็ต้องการส่งออกมากกว่านำเข้า และปัญหาการให้สิทธิประโยชน์ล่าช้าเหมือนเอไอเอวี แต่การแข่งขันที่รุนแรงของตลาดรถยนต์ประกอบกับสิทธิประโยชน์การถือเป็นชิ้นส่วนในประเทศ ทำให้เอกชนต้องพึ่งโครงการบีบีซีในการผลิตรถยนต์

ถึงแม้ว่าอาเซียนจะให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมถึงเศรษฐกิจทุกสาขา เช่น ด้านการค้า ด้านอุตสาหกรรมและการลงทุน ด้านคมนาคมขนส่ง ด้านการท่องเที่ยว ด้านการเงินและการธนาคาร ด้านแร่ธาตุและพลังงาน ด้านอาหารการเกษตรและป่าไม้ และความร่วมมือนอกอาเซียน แต่ทว่ามีเพียง 2 ด้านเท่านั้นที่มีความร่วมมืออย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม คือ ด้านอุตสาหกรรมและการค้า²¹ นอกจากนี้จากการที่โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่กล่าวมาข้างต้นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทำให้สมาชิกอาเซียนได้พยายามศึกษาหาแนวทาง และมาตรการที่จะขยายการค้าระหว่างกันให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเสนอแนะต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 3 ที่กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ในเดือนธันวาคม 1987 ภาครัฐบาลโดยคณะกรรมการว่าด้วยการค้าและการท่องเที่ยวอาเซียน ได้มอบหมายให้นักวิชาการเริ่มทำการศึกษาเมื่อปลายปี ค.ศ. 1986 ซึ่งต่อมาได้มีการเสนอแนะการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายการลดภาษีนำเข้าให้ชัดเจน ตลอดจนเสนอแนะแนวทางแก้ไขอุปสรรคต่างๆ และในปีเดียวกันนั้น ภาคเอกชนโดยหอการค้าและอุตสาหกรรมอาเซียน (ASEAN Chamber of Commerce and Industry: ASEAN-CCI) ก็ได้จัดตั้งคณะกรรมการหนึ่ง อันประกอบไปด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากประเทศภาคีอาเซียนทุกประเทศ เพื่อศึกษาและเสนอแนะแนวทางขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวได้เสนอให้อาเซียนริเริ่มเปิดตลาดให้เสรียิ่งขึ้นโดยเร็ว โดยให้ลดหย่อนภาษีศุลกากรอย่างน้อยร้อยละ 50 สำหรับสินค้าทุกรายการ ยกเว้นสินค้าเกษตร แต่เนื่องจากสถานการณ์ต่างๆ ในขณะนั้นไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 3 จึงมีมติเพียงให้สมาชิกอาเซียนขยายและปรับปรุงการให้สิทธิพิเศษต่างๆ เช่น การลดหย่อนอัตราภาษีศุลกากรให้มากยิ่งขึ้น และลดจำนวนรายการสงวนสิทธิการให้สิทธิพิเศษให้เหลือน้อยลง

²¹ พัทธราวัลย์ วงศ์บุญสิน. “30 ปีอาเซียน.” เอเชียรายปี 1998/2541 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 38.

ต่อมาในการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน ครั้งที่ 21 ระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน - 1 ธันวาคม 1989 ที่กรุงบันดาเสรีเบกาวัน ประเทศบรูไน ดารุสซาลาม ที่ประชุมเห็นพ้องกันว่าอาเซียน ควรจะปรับคว่ำ และกระชับความร่วมมือทางเศรษฐกิจให้มากยิ่งขึ้นเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศ จึงได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่อาวุโสทางด้านเศรษฐกิจของอาเซียนดำเนินการหาแนวทางความร่วมมือใหม่ๆ ทางด้านเศรษฐกิจต่อไป ซึ่งเจ้าหน้าที่อาวุโสทางด้านเศรษฐกิจของอาเซียนได้ประชุมหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างวันที่ 2-3 พฤษภาคม 1990 ที่กรุงเทพฯ และเห็นชอบให้นำแนวคิดของการเปิดเสรีด้านการค้า และการลงทุนในอาเซียนสำหรับสินค้าอุตสาหกรรมก่อน โดยเริ่มจากสินค้าอุตสาหกรรมบางชนิด หรืออุตสาหกรรมที่เป็นความร่วมมือลงทุนของอาเซียน ทั้งนี้โดยใช้อัตราภาษีพิเศษที่เท่ากัน (Common Effective Preferential Tariff,CEPT) สำหรับสินค้าของอาเซียนซึ่งเท่ากับเป็นการริเริ่มการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน เฉพาะสาขาสินค้าอุตสาหกรรม

ในการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน ครั้งที่ 22 ระหว่างวันที่ 19-30 ตุลาคม 1990 ที่บาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย ที่ประชุมได้พิจารณาเห็นชอบด้วยกับแนวความคิดของเจ้าหน้าที่อาวุโสทางด้านเศรษฐกิจ และมีความเห็นเบื้องต้นว่า ควรนำแนวความคิดดังกล่าวเริ่มใช้กับปุ๋ย ซีเมนต์ และเยื่อกระดาษก่อน และได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่อาวุโสทางด้านเศรษฐกิจของอาเซียนพิจารณาถึงวิธีการปฏิบัติ และคัดเลือกสินค้าอุตสาหกรรมที่จะนำเข้าร่วมโครงการความร่วมมือนี้

ต่อมาในที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศ ระหว่างวันที่ 19-20 กรกฎาคม 1991 แต่ละประเทศได้เสนอรูปแบบความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่อที่ประชุมพอสรุปได้ดังตารางที่ 3.1 อย่างไรก็ตามที่ประชุมไม่ได้มีการยอมรับและปฏิเสธแนวความคิดใดๆ แต่ให้แต่ละประเทศนำไปศึกษาในรายละเอียดเพื่อเสนอที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน ครั้งที่ 23 ระหว่างวันที่ 7-8 ตุลาคม 1991 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย

ตารางที่ 3.1 : แนวคิดในการจัดตั้งความร่วมมือทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียน

ประเทศที่เสนอ	แนวคิดที่เสนอ	ลักษณะของแนวคิดโดยย่อ
อินโดนีเซีย	ภาษีศุลกากรอัตราเดียว (Common Effective Preferential Tariff, CEPT)	มุ่งเน้นการลดอัตราภาษีบางประเภทภายในกลุ่ม โดยในระยะแรกพยายามให้สินค้าประเภทกระดาษและเยื่อกระดาษ ปูนซีเมนต์และปุ๋ยเป็นสินค้าเสรี
มาเลเซีย	กลุ่มเศรษฐกิจเอเชียตะวันออก (East Asia Economic Grouping, EAEG)	เป็นการขยายการรวมตัวของกลุ่มอาเซียนไปในวงกว้าง และเป็นการรวมในลักษณะหลวม เช่นเดียวกับ APEC โดยเป็นการรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และประเทศในเอเชียตะวันออกอื่นๆ คือ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ จีน ไต้หวัน ฮองกง รวมถึงอินโดจีน 3 ประเทศ คือ เวียดนาม ลาว กัมพูชา สำหรับประเทศอื่นๆ ที่อาจได้รับการพิจารณาให้เข้าร่วมกลุ่มด้วยในภายหลัง ได้แก่ พม่า และปาปัวนิวกินี ทั้งนี้โดยมีอาเซียนเป็นแกนนำเพื่อใช้เป็นเวทีต่อรองทางการค้าระหว่างประเทศ และมีวัตถุประสงค์เพื่อขยายปริมาณการค้าและการลงทุน และเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีร่วมกันด้วย

ตารางที่ 3.1(ต่อ) : แนวคิดในการจัดตั้งความร่วมมือทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียน

ประเทศที่เสนอ	แนวคิดที่เสนอ	ลักษณะของแนวคิดโดยย่อ
ฟิลิปปินส์	สนธิสัญญาความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Treaty)	เป็นแนวทางกว้างๆ ให้กลุ่มการค้าให้มีความร่วมมือทางด้านอื่น เช่น การเคลื่อนย้ายแรงงานเสรี การกำหนดสกุลเงิน หรืออัตราแลกเปลี่ยนเป็นแบบเดียวกัน โครงสร้างอัตราภาษีอากรในอัตราพิเศษในทิศทางเดียวกัน ด้วย เหมือนกับการร่วมมือของประชาคมยุโรปที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจ
สิงคโปร์	สามเหลี่ยมแห่งความเจริญเติบโต (Growth Triangle)	เน้นความร่วมมือระดับย่อยของมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ทางด้านอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว
ไทย	เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area, AFTA)	ความคิดเริ่มแรกตั้งอยู่บนพื้นฐานของการขจัดอุปสรรคทางการค้า มีการปรับปรุงอัตราภาษีนำเข้าและพิธีการทางศุลกากรของแต่ละประเทศให้มีความแตกต่างกันน้อยที่สุดอย่างเป็นขั้นตอน มีการกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนในการบรรลุเป้าหมาย

ที่มา : พิชราวลัย วงศ์บุญสิน, "อาเซียน," เอเชียรายปี 1992/2535 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 47-48.

ข้อเสนอทั้ง 5 ข้อนี้ล้วนมีเป้าหมายเพื่อลดอุปสรรคทางการค้าระหว่างกัน หากแต่แตกต่างกัน แนวทางการดำเนินการอยู่บ้าง แนวคิดที่ได้รับความสนใจและสนับสนุนมากที่สุด คือ เขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA)²² ซึ่งไม่ใช่แนวคิดใหม่ หากแต่เป็นแนวคิดที่คณะทำงานของอาเซียนในปี ค.ศ. 1982 สมัยที่ นายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่งรองประธานของอาเซียน-ซีซีโอ และท่านได้นำแนวคิดมาปรับปรุงและเสนออีกครั้งในการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนครั้งที่ 23 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ซึ่งประเทศไทยจึงได้เสนอเรื่องการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนต่อที่ประชุม และที่ประชุมได้เห็นชอบแนวความคิดดังกล่าวและตกลงยอมรับในหลักการพร้อมทั้งมอบหมายให้ประเทศไทยดำเนินการจัดทำรายละเอียดร่วมกับเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจ เพื่อเสนอต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 27-28 มกราคม 1992

ในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 27-28 มกราคม 1992 ที่ประเทศสิงคโปร์ ผู้นำอาเซียนทั้ง 6 ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และบรูไนได้ร่วมกันหารือในหลายประเด็น²³ อาทิเช่น การเร่งรัดความร่วมมือทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อนำมาซึ่งสันติภาพและความเจริญรุ่งเรืองของภูมิภาค ร่วมมือกันปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าที่อาจจะได้รับผลกระทบจากการจัดตั้งกลุ่มเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาแล้ว ทั้งยุโรปตลาดเดียวและเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ ที่ประชุมจึงได้ลงนามร่วมกันในข้อตกลง 3 ฉบับ²⁴ คือ

1. ข้อตกลงแม่บทว่าด้วยการส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน (Framework Agreement on Enhancing ASEAN Economic Cooperation) เป็นแผนแม่บทที่ครอบคลุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนทุกด้าน และกำหนดแนวทางความร่วมมือไว้อย่างกว้างขวาง
2. ข้อตกลงว่าด้วยการใช้มาตรการกำหนดภาษีร่วมเพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (Agreement on Common Effective Preferential Tariff Scheme for The Asean Free Trade Area) โดยระบุถึงกลไกสำคัญของการลดอัตราภาษีศุลกากรในการดำเนินงานของเขตการค้าเสรีอาเซียน

²² พ็ชรวัลย์ วงศ์บุญสิน. "อาเซียน." เอเชียรายปี 1992/2535 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 48.

²³ อเนก เพิ่มวงศ์เสนีย์, "ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชีย," เอเชียปริทัศน์ 14 (มกราคม-เมษายน 2536) : 28.

²⁴ พ็ชรวัลย์ วงศ์บุญสิน. "อาเซียน." เอเชียรายปี 1994/2537 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 35.

3. ปฏิญญาสิงคโปร์ 1992 (Singapore Declaration of 1992) ได้ระบุเจตนารมณ์ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน วิธีและระยะเวลาในการดำเนินการ รวมทั้งกลุ่มสินค้า 15 รายการที่จะมีการเร่งลดอัตราภาษีศุลกากรก่อนเป็นชุดแรก

3.2.7 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน

1. เพื่อให้การค้าภายในกลุ่มอาเซียนเป็นไปโดยเสรี มีอัตราภาษีศุลกากรต่ำสุด และปราศจากข้อจำกัดที่ใช้ภาษีศุลกากร

2. เพื่อเป็นการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศเข้าสู่ภูมิภาคอาเซียน

3. เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสถานการณ์เศรษฐกิจและการค้าโลกที่จะเสรียิ่งขึ้นจากผลการเจรจาการค้าหลายฝ่ายรอบอุรุกวัย ในการบรรลุข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (General Agreement of Tariffs and Trade, GATT)

3.2.8 หลักการสำคัญของเขตการค้าเสรีอาเซียน เขตการค้าเสรีอาเซียนเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจแบบเปิดกว้างตามแนวทางการส่งเสริมการค้าเสรีของโลกอยู่ภายใต้กรอบของแอกต์และบนพื้นฐานผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศในอาเซียน โดยจะมีการลดภาษีของสินค้าที่มากประเทศสมาชิกให้เหลือร้อยละ 0-5 ภายในระยะเวลา 15 ปี นับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 1993 โดยจะไม่เป็นข้อยกเว้นการทางการค้าต่อประเทศภายนอกอาเซียน และลดระยะเวลาลงเหลือ 10 ปี ในข้อตกลงปี ค.ศ. 1994

3.2.9 สาระสำคัญและข้อผูกพันเบื้องต้นของการปฏิบัติตามมาตรการอัตราภาษีศุลกากรร่วม (CEPT Agreement) ภายใต้การดำเนินการของเขตการค้าเสรีอาเซียน จะใช้มาตรการอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากัน (CEPT) เป็นกลไกในการลดอัตราภาษีศุลกากรสำหรับสินค้าของเขตการค้าเสรีอาเซียนให้เหลือร้อยละ 0-5 ภายในระยะเวลา 15 ปี เริ่มจากวันที่ 1 มกราคม 1993 และจะมีผลโดยสมบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคม 2008 โดยครอบคลุมสินค้าทุกประเภทหรือสินค้าอุตสาหกรรม สินค้าทุน และสินค้าเกษตรแปรรูป ยกเว้นสินค้าเกษตรไม่แปรรูป ซึ่งสามารถจำแนกสินค้าเป็น 3 กลุ่มด้วยกัน คือ

- สินค้าที่นำเข้าดำเนินการใช้มาตรการอัตราภาษีที่เท่ากันทันที (inclusion list)

- สินค้าที่ขอยกเว้นเป็นการชั่วคราว อันเนื่องมาจากยังไม่พร้อมเข้าดำเนินการใช้มาตรการอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากัน (temporary exclusion list, TEL) แต่จะมีการทบทวนเพื่อนำมาดำเนินการใช้มาตรการอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันในปีที่ 8 ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 118 รายการ

- สินค้าที่สงวนไว้เนื่องจากเหตุผลด้านความมั่นคง ศิลธรรม การคุ้มครองชีวิต และสินค้าที่เป็นวัตถุทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี จะได้รับการยกเว้นจากการเข้าดำเนินการภายใต้อัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันเป็นการถาวร (general exception, GE)

3.2.10 แผนการลดอัตราภาษีศุลกากรสำหรับมาตรการอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากัน (ระยะเวลา 15 ปี)

1. การลดอัตราภาษีศุลกากรเร่งด่วน (Fast Track) ซึ่งประกอบด้วยสินค้าที่นำเข้าแผนการลด 15 กลุ่ม (ตารางที่ 3.2) คือ ซีเมนต์ ปูน ผลิตภัณฑ์หนัง เยื่อกระดาษ สิ่งทอ อัญมณี-เครื่องประดับ เครื่องใช้ไฟฟ้า เฟอร์นิเจอร์ไม้-หวาย น้ำมันพืช เคมีภัณฑ์ แก้ว-พลาสติก ผลิตภัณฑ์ยาง ผลิตภัณฑ์เซรามิก และผลิตภัณฑ์แก้ว-แคลโทดที่ทำจากทองแดง ซึ่งมีขั้นตอนในการลดภาษีศุลกากรดังนี้

- สินค้าที่มีอัตราภาษีสูงกว่าร้อยละ 20 จะลดเหลือร้อยละ 0-5 ภายใน 10 ปี
- สินค้าที่มีอัตราภาษีส้อยละ 20 หรือต่ำกว่า จะลดเหลือร้อยละ 0-5 ภายใน

7 ปี

2. การลดอัตราภาษีศุลกากรตามปกติ (Normal Track)

- สินค้าที่มีอัตราภาษีสูงกว่าร้อยละ 20 จะลดเหลือร้อยละ 20 ภายใน 5-8 ปี และเหลือร้อยละ 0-5 ภายใน 7 ปี ทั้งนี้ให้เสร็จสิ้นภายในวันที่ 1 มกราคม 2008

- สินค้าที่มีอัตราภาษีส้อยละ 20 หรือต่ำกว่า จะลดเหลือร้อยละ 0-5 ภายใน

10 ปี

ตารางที่ 3.2 : กลุ่มสินค้าที่เร่งลดภาษี 15 กลุ่ม

กลุ่มสินค้า	พิกัดอัตราศุลกากร (harmonize system)	ประเทศผู้เสนอ
น้ำมันพืช	1507-1515, 1516.20, 1517-1519	มาเลเซีย
ซีเมนต์	2523	ไทย
เคมีภัณฑ์	28, 2901-2935, 3823	สิงคโปร์
เภสัชภัณฑ์	30	สิงคโปร์
ปุ๋ย	31	ไทย
พลาสติก	39	สิงคโปร์
ผลิตภัณฑ์ยาง	40	มาเลเซีย
ผลิตภัณฑ์หนัง	41, 42	ไทย
เยื่อกระดาษ	47	ไทย
สิ่งทอ	50-63	ไทย
เซรามิกและแก้ว	69-70	อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์
อัญมณีและเครื่องประดับ	71	ไทย
ทองแดง	7403.11	ฟิลิปปินส์
เครื่องใช้ไฟฟ้า	84.70, 84.71, 84.73, 85	สิงคโปร์และมาเลเซีย
เฟอร์นิเจอร์ไม้และหวาย	94.01, 94.03	ไทยและอินโดนีเซีย

ที่มา : สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, เขตการค้าเสรีอาเซียน : ข้อมูลเบื้องต้น (กรุงเทพฯ : สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2535), หน้า 22.

แต่เนื่องจากการดำเนินการของเขตการค้าเสรีอาเซียน โดยเฉพาะการลดอัตราภาษีศุลกากรภายใต้กรอบมาตรการอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันมีความคืบหน้าไปน้อยมาก อันมีสาเหตุสำคัญหลายประการ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. ปัญหาในการเปรียบเทียบพิกัดอัตราภาษีศุลกากร อันเนื่องมาจากความแตกต่างของการแบ่งพิกัดภาษีศุลกากรในแต่ละประเทศสมาชิก

2. การกำหนดช่วงระยะเวลาของการลดอัตราภาษีศุลกากรมีช่วงห่างมากเกินไป เช่น กำหนดให้มีการลดภาษีศุลกากรของสินค้าที่มีอัตราภาษีศุลกากรสูงกว่าร้อยละ 20 เหลือร้อยละ 20 ภายใน 5-8 ปี ทำให้ประเทศสมาชิกจะเริ่มกำหนดการลดภาษีศุลกากรเมื่อใกล้กับระยะช่วงสุดท้าย คือ ในปีที่ 7 หรือปีที่ 8 เป็นส่วนใหญ่

3. การกำหนดให้มีสินค้าที่ขอยกเว้นเป็นการชั่วคราว (exclusion list) โดยไม่มีการกำหนดแนวทางลดภาษีที่ชัดเจนไว้ ทำให้มีการอาศัยช่องว่างดังกล่าวของสมาชิกบางประเทศนำสินค้าไม่มีศักยภาพในการแข่งขันไปอยู่ในรายการยกเว้นเป็นจำนวนมาก

4. การขาดการกำหนดแนวทางในการยกเลิกมาตรการ และอุปสรรคทางการค้าอื่นที่มีใช้ภาษี โดยไม่มีนิยามที่ชัดเจนและไม่มีแนวทางดำเนินการยกเลิก ทำให้ที่ผ่านมายังไม่มีการยกเลิกมาตรการและอุปสรรคดังกล่าวของประเทศสมาชิกใด

5. สมาชิกแต่ละประเทศคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าผลประโยชน์ของกลุ่ม ทำให้เกิดความระมัดระวังมากขึ้นในการดำเนินการตามเซพท์ดังกล่าว เช่น เมื่อมีการยื่นกำหนดการลดอัตราภาษีศุลกากรเมื่อปลายปี ค.ศ. 1992 อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์มีกำหนดการเริ่มลดอัตราภาษีนำเข้าไปถึงปี ค.ศ. 1995 และปี ค.ศ. 1996 ตามลำดับ

ดังนั้นในการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนครั้งที่ 26 ที่จังหวัดเชียงใหม่ในปี ค.ศ. 1994 ได้มีผลสรุปให้มีการปรับปรุงระยะเวลาในการดำเนินการภายใต้มาตรการอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันของเขตการค้าเสรีอาเซียน จาก 15 ปี ให้เหลือ 10 ปีหรือให้เสร็จสิ้นภายในวันที่ 1 มกราคม 2003 ยกเว้นกรณีพิเศษ ซึ่งหากจะดำเนินการยาวนานกว่า 10 ปี จะต้องแจ้งเหตุผลความจำเป็นต่อภาคีให้ทราบ และให้ครอบคลุมสินค้าทุกประเภทตามสาระสำคัญและข้อผูกพันเบื้องต้นของการใช้มาตรการอัตราภาษีที่เท่ากัน รวมทั้งสินค้าเกษตรไม่แปรรูปหรือเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิมน้อยที่สุดเข้าร่วมด้วย แต่อนุโลมให้มีรายการสินค้าเกษตรไม่แปรรูปที่ยังไม่พร้อมที่จะนำมาลดอัตราภาษีศุลกากร ตามกำหนดระยะเวลาได้ ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ได้ผลสรุปของแผนการใหม่ในการลดอัตราภาษีศุลกากรสำหรับมาตรการอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากัน ดังต่อไปนี้

3.2.11 แผนการลดอัตราภาษีศุลกากรสำหรับมาตรการอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันปี ค.ศ. 1994 (ระยะเวลา 10 ปี)

1. การลดอัตราภาษีศุลกากรเร่งด่วน (Fast Track)

- สินค้าที่มีอัตราภาษีศุลกากรสูงกว่าร้อยละ 20 ให้ลดเหลือร้อยละ 0-5 ภายใน 7 ปี(ภายใน 1 มกราคม 2000)

- สินค้าที่มีอัตราภาษีศุลกากรเท่ากับร้อยละ 20 หรือต่ำกว่า ให้ลดลงเหลือร้อยละ 0-5 ภายใน 5 ปี (ภายในวันที่ 1 มกราคม 1998)

ตารางที่ 3.3 : แสดงการเปรียบเทียบแผนการลดอัตราภาษีศุลกากรของมาตรการ CEPT ระหว่างแผน 15 ปีและ 10 ปี

การลดอัตราภาษีศุลกากร	แผนการเดิม (ระยะเวลา 15 ปี)	แผนการใหม่ (ระยะเวลา 10 ปี)
1. การลดภาษีตามปกติ (Normal Track) 1.1 ภาษีที่สูงกว่า ร้อยละ 20 - ลดเหลือ ร้อยละ 20 - ลดเหลือ ร้อยละ 0-5 1.2 ภาษีที่เท่ากับ ร้อยละ 20 หรือต่ำกว่า - ลดเหลือ ร้อยละ 0-5	ภายใน 5-8 ปี ภายใน 7 ปีที่เหลือ ภายใน 15 ปี	ภายใน 5 ปี ภายใน 5 ปีที่เหลือ ภายใน 7 ปี
2. การลดภาษีเร่งด่วน (Fast Track) 2.1 ภาษีสูงกว่า ร้อยละ 20 - ลดเหลือ ร้อยละ 0-5 2.2 ภาษีที่เท่ากับร้อยละ 20 หรือต่ำกว่า - ลดเหลือร้อยละ 0-5	ภายใน 10 ปี ภายใน 7 ปี	ภายใน 7 ปี ภายใน 5 ปี
3. รายการยกเว้นลดภาษีชั่วคราว (Exclusion List)	ให้ยกเลิกครั้งละ ร้อยละ 20 ทุกปีเป็นเวลา 5 ปี	ให้มีการทบทวนใหม่ในปีที่ 8 (2003)

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2537

2. การลดอัตราภาษีศุลกากรตามปกติ (Normal Track)

- สินค้าที่อัตราภาษีศุลกากรสูงกว่าร้อยละ 20 ให้ลดลงเหลือร้อยละ 20 ภายใน 5 ปี (ภายในวันที่ 1 มกราคม 1998) และลดให้เหลือร้อยละ 0-5 ภายใน 5 ปี (ภายในวันที่ 1 มกราคม 2003)

- สินค้าที่มีอัตราภาษีศุลกากร เท่ากับร้อยละ 20 หรือต่ำกว่า ให้ลดลงเหลือ ร้อยละ 0-5 ภายใน 7 ปี (ภายในวันที่ 1 มกราคม 2000) เนื่องจากสินค้าเกษตรเป็นสินค้าหลักของประเทศสมาชิกที่มีส่วนคาบเกี่ยวกันอย่างชัดเจน

3. การย้ายบัญชีที่ขอยกเว้นไว้เป็นการชั่วคราว ที่ประชุมได้ตัดสินใจยกเลิกบัญชีสินค้าที่ประเทศสมาชิกขอยกเว้นไว้เป็นการชั่วคราว (Temporary Exclusion List, TEL) โดยให้ย้ายไปอยู่ในบัญชีสินค้าที่ไม่อยู่ในบัญชีสงวน (Inclusion List) เป็นระยะๆ ครั้งละร้อยละ 20 ทุกปี เป็นระยะเวลา 5 ปี โดยเริ่มในวันที่ 1 มกราคม 1995 นั่นคือสินค้าที่ขอสงวนไว้ชั่วคราวจะหมดไปภายใน 5 ปี

3.2.12 เงื่อนไขการได้รับสิทธิประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิกเขตการค้าเสรีอาเซียน

1. สินค้าที่ได้รับสิทธิประโยชน์ จะต้องเป็นสินค้าที่อยู่ในรายการและแผนการลดภาษีศุลกากรที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะมนตรีเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA Council)

2. สินค้าที่ได้รับสิทธิประโยชน์ จะต้องเป็นไปตามกฎการว่าด้วยแหล่งกำเนิดของสินค้า คือ จะต้องมีส่วนการใช้วัตถุดิบภายใต้เขตการค้าเสรีอาเซียน (Local Content) เป็นสัดส่วนอย่างน้อยร้อยละ 40 ของมูลค่าวัตถุดิบทั้งหมด โดยอาจเป็นวัตถุดิบจากประเทศใดประเทศหนึ่งหรือจากหลายประเทศสมาชิกของเขตการค้าเสรีอาเซียนรวมกัน และผู้ขอรับสิทธิประโยชน์จะต้องกรอกแบบใบรับรองแหล่งกำเนิดสินค้าที่ออกโดยหน่วยงานที่มีอำนาจในการออกใบรับรองประเทศผู้ส่งออกสินค้านั้น

3. ประเทศที่ได้รับสิทธิประโยชน์จะต้องลดภาษีศุลกากรของประเทศตนเองในสินค้านิดเดียวกันให้เหลือร้อยละ 20 หรือต่ำกว่า จึงจะได้รับสิทธิประโยชน์ในการลดอัตราภาษีศุลกากรของสินค้านั้นจากประเทศสมาชิกอื่น อย่างไรก็ตามในกรณีที่ยังลดอัตราภาษีศุลกากรของสินค้าไม่ถึงร้อยละ 20 ก็ให้ได้รับสิทธิประโยชน์จากประเทศอื่นที่ยังลดอัตราภาษีศุลกากรลงมาไม่ถึงร้อยละ 20 ในรายการสินค้าเดียวกัน

ในการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน ครั้งที่ 27 ระหว่างวันที่ 7-9 กันยายน 1995 ที่ประเทศบรูไน ดารุสซาลาม ได้สรุปผลความคืบหน้าการดำเนินงานของเขตการค้าเสรีอาเซียนที่สำคัญ ดังนี้²⁵ คือ

1. อาเซียนได้ยื่นตารางการลดภาษีระหว่างกันแล้ว(ยกเว้นเวียดนาม) จำนวน 39,388 รายการ ในปี 2003 อัตราภาษีเฉลี่ยของอาเซียนจะลดลงเหลือร้อยละ 2.95 ถึงร้อยละ 7.76 ในปี ค.ศ. 1996

ตารางที่ 3.4 : แสดงจำนวนรายการสินค้าที่ประเทศสมาชิกยื่นลดภาษีภายใต้เขตการค้าเสรีอาเซียน

ประเทศ	สินค้าที่จะลดภาษี (รายการ)	สินค้าที่ขอยกเว้นชั่วคราว (รายการ)
บรูไน	5,995	208
อินโดนีเซีย	7,704	1,654
มาเลเซีย	6,518	627
ฟิลิปปินส์	5,149	714
สิงคโปร์	5,707	0
ไทย	8,315	118
รวม	39,388	3,321

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “เป้าหมายการส่งออก การนำเข้า และดุลการค้าปี 2540 : ยุทธศาสตร์ชาติกับการพัฒนา(20-22 ธันวาคม 2539), หน้า 5.

ทั้งนี้อาเซียนจะพยายามขยายรายการสินค้าที่จะลดภาษีลงเหลือร้อยละ 0-5 และรายการภาษีที่จะลดภาษีลงเหลือร้อยละ 0 ในปี ค.ศ. 2000 ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. ประเทศสมาชิกได้ยื่นรายการสินค้านำเข้าชั่วคราวที่จะนำมาเข้าสู่โปรแกรมการลดภาษีภายใต้เขตการค้าเสรีอาเซียนชุดแรกสำหรับปี ค.ศ. 1996 แล้ว โดยมีอัตราภาษีเฉลี่ยในปี ค.ศ. 1996 เท่ากับร้อยละ 9 ถึงร้อยละ 58 และจะลดลงเหลือเฉลี่ยร้อยละ 3.44 ในปี ค.ศ. 2003 สินค้าส่วนใหญ่ที่ยื่นลด ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เคมีอนินทรีย์ (ร้อยละ13.5) พลาสติก (ร้อยละ12.6) และผลิตภัณฑ์เคมี (ร้อยละ10.4)

²⁵กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “เป้าหมายการส่งออก การนำเข้า และดุลการค้าปี 2540 : ยุทธศาสตร์ชาติกับการพัฒนา(20-22 ธันวาคม 2539), หน้า 5-6.

3. ประเทศสมาชิกได้อื่นรายการสินค้าเกษตรไม่แปรรูปที่จะนำเข้ามาลดภาษีภายใต้เขตการค้าเสรีอาเซียน ดังนี้

ตารางที่ 3.5 : แสดงรายการสินค้าเกษตรไม่แปรรูปที่นำมาเข้าร่วมลดภาษีของอาฟต้า

ประเทศ	รายการลดภาษี	รายการยกเว้นชั่วคราว	รายการสินค้าอ่อนไหว	รวม
บรูไน	-	-	14	14
อินโดนีเซีย	198	109	17	324
มาเลเซีย	511	65	157	733
ฟิลิปปินส์	130	228	40	398
สิงคโปร์	-	-	-	-
ไทย	519	-	7	526
รวม	1,358	402	235	1,995
ร้อยละ	68.07	20.15	11.78	100

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “เป้าหมายการส่งออก การนำเข้า และดุลการค้าปี 2540 : ยุทธศาสตร์ชาติกับการพัฒนา(20-22 ธันวาคม 2539). หน้า 5.

3.1 สำหรับสินค้านำเข้ายกเว้นชั่วคราว (TEL) จะเริ่มนำเข้รายการลดภาษีตั้งแต่ 1 มกราคม 1997 และสิ้นสุด 1 มกราคม 2003 โคนนำเข้ามาปีละเท่าๆ กัน ทั้งนี้สินค้านำเข้ามาในปี ค.ศ. 1998 หรือหลังจากนั้นจะต้องลดภาษีลงเหลือร้อยละ 20 หรือต่ำกว่า และสินค้านำเข้ามาในปี ค.ศ. 2003 จะต้องลดภาษีลงเหลือร้อยละ 0-5

3.2 สำหรับสินค้าเกษตรไม่แปรรูปที่มีความอ่อนไหวให้มีกลไกพิเศษสำหรับการนำสินค้านำเข้าดังกล่าวเข้ามาลดภาษี แต่อาจให้มีวิธีการแตกต่างกันไปในแต่ละสินค้า รวมทั้งอาจมีอัตราภาษีสุดท้ายหลายอัตราด้วย โดยให้คณะทำงานร่วมระหว่างเจ้าหน้าที่อาวุโสเศรษฐกิจและเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านการเกษตรของอาเซียนพิจารณากลไกพิเศษดังกล่าว

4. ให้เพิ่มหลักเกณฑ์ “การแปรรูปในสาระสำคัญ” (substantial transformation) ในการตัดสินแหล่งกำเนิดสินค้าสิ่งทอของอาเซียน นอกเหนือไปจากหลักเกณฑ์ร้อยละที่ใช้กันอยู่แล้วภายใต้ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน โดยให้ประเทศผู้ส่งออกเป็นผู้เลือกจะใช้หลักเกณฑ์ใด

5. ให้นำสินค้าที่อยู่ภายใต้การให้สิทธิพิเศษของอาเซียน (ASEAN PTA) มาอยู่ภายใต้การลดภาษีของเขตการค้าเสรีอาเซียน โดยเริ่มตั้งแต่ 1 มกราคม 1996 และให้เปลี่ยนกฎว่าด้วยแหล่ง

กำเนิดสินค้าของ พิธีเอมาใช้กฎของข้อตกลงเซพท์กล่าวคือ จะต้องมีสัดส่วนการผลิตภายในอาเซียน ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 (จากร้อยละ 50)

6. ให้มีกลไกทั่วไปสำหรับข้อพิพาทในอาเซียน และมีกลไกยุติข้อพิพาทสำหรับข้อตกลงเซพท์ข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านการบริการในอาเซียน ข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญา และ โครงการความร่วมมือด้านอุตสาหกรรม ซึ่งจะมีการร่างกลไกในรายละเอียดต่อไป

ในการการประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน, การประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน, และการประชุมคณะมนตรีเขตการค้าเสรีอาเซียน ครั้งที่ 8 ซึ่งจัดขึ้นในปี ค.ศ. 1995 รวมไปถึงการประชุมสุดยอดผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนครั้งที่ 5, ที่กรุงเทพฯ ประเทศไทย ระหว่างวันที่ 5-15 ธันวาคม 1995 ได้มีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการความร่วมมือทางเศรษฐกิจของสมาชิกอาเซียน คือ การเข้าร่วมในความตกลงร่วมมือทางเศรษฐกิจของเวียดนาม²⁶ โดยผู้นำรัฐมนตรีและรัฐมนตรีการค้าของเวียดนามได้ลงนามในพิธีสารว่าด้วยการเข้าร่วมในความตกลงแม่บทว่าด้วยการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียนของเวียดนาม และพิธีสารเข้าร่วมความตกลงว่าด้วยการใช้อัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันสำหรับเขตการค้าเสรีอาเซียน ซึ่งมีผลให้เวียดนามเข้าร่วมในความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนรวมทั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนโดยสมบูรณ์หลังจากที่เวียดนามได้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียนในวันที่ 28 กรกฎาคม 1995 โดยการเข้าร่วมในความร่วมมือทางเศรษฐกิจของเวียดนามครั้งนี้ มีเงื่อนไขดังนี้²⁷ คือ

1. เวียดนามต้องให้สถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง (most-favoured nation: MFN) และต้องให้หลักปฏิบัติเยี่ยงคนในชาติ (national treatment) แก่กลุ่มประเทศอาเซียนและให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามที่กลุ่มประเทศอาเซียนขอ

2. เวียดนามต้องยื่นรายการสินค้าที่จะลดภาษีพร้อมตารางการลดภาษีที่จะเริ่มดำเนินการตั้งแต่ 1 มกราคม 1996

²⁶ เฟ็งอั้ง, หน้า 6 และ 10.

²⁷ “การประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการ.” สยามจดหมายเหตุ 20 (26 พฤษภาคม - 1 มิถุนายน 2538) : 604.

3. เวียดนามต้องนำรายการสินค้ายกเว้นชั่วคราวมาลดภาษีในเวลา 5 ปี ปีละจำนวนเท่าๆ กัน ตั้งแต่ 1 มกราคม 1999 และสิ้นสุด 1 มกราคม 2003 และนำสินค้าเกษตรไม่แปรรูปในรายการยกเว้นชั่วคราวมาลดภาษีปีละเป็นจำนวนเท่าๆ กัน โดยเริ่มตั้งแต่ 1 มกราคม 2000 และสิ้นสุด 1 มกราคม 2006

4. เวียดนามจะต้องยื่นรายการทั้งหมด ได้แก่ เอ็มเอฟเอ็น หลักปฏิบัติเยี่ยงคนในชาติ รายการลดภาษี รายการยกเว้นชั่วคราว มาตรการจำกัดปริมาณ และมาตรการที่มีใช้ภาษีอื่นๆ รายการยกเว้นทั่วไป และรายการสินค้าอ่อนไหว ภายในเดือนพฤศจิกายน 1995 ทั้งนี้ที่ได้ผ่านขั้นตอนกฎหมายและบริหารแล้ว

นอกเหนือจากการดำเนินงานของเขตการค้าเสรีอาเซียนซึ่งเป็นความร่วมมือทางการค้าแล้ว อาเซียนยังได้จัดทำความตกลงทางเศรษฐกิจอื่นๆ ที่สนับสนุนการดำเนินงานของเขตการค้าเสรีอาเซียนด้วย ได้แก่

1. ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมอาเซียน (ASEAN Industrial Cooperation, AICO) ซึ่งเป็นโครงการแบ่งผลิตสินค้าอุตสาหกรรมแล้วส่งออกไปขายภายในอาเซียน โดยสินค้าที่อยู่ในโครงการจะได้รับการลดภาษีลงเหลือร้อยละ 0-5 ทั้งนี้ โดยไม่ต้องเป็นไปตามแผนการลดภาษีภายใต้ อาฟตา

2. การจัดตั้งเขตการลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area, AIA) ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมให้มีการลงทุนเพิ่มมากขึ้นทั้งจากประเทศสมาชิกและประเทศที่มีได้เป็นสมาชิกในอาเซียน โดยมีเป้าหมายให้มีเขตการลงทุนอาเซียนในปี ค.ศ. 2010 ซึ่งในขณะนี้กำลังดำเนินการร่างความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งเขตการลงทุนอาเซียน

3. กรอบการตกลงว่าด้วยการบริการ อาเซียนกำลังอยู่ระหว่างการเจรจาเพื่อเปิดเสรีการค้าบริการสาขาต่างๆ ให้แก่กันและกัน ซึ่งจะสิ้นสุดการเจรจาในปี ค.ศ. 1998

4. การอำนวยความสะดวกสินค้าผ่านแดน ไทยได้เสนอให้มีมาตรการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดนอันจะส่งผลให้การค้าผ่านแดนระหว่างประเทศในอาเซียนมีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งขณะนี้อาเซียนกำลังอยู่ระหว่างร่างความตกลงดังกล่าว

5. การจัดทำความตกลงด้านศุลกากร เพื่อให้มีระบบและพิธีการศุลกากรรวมทั้งพิกัดอัตราศุลกากรภายในอาเซียนที่สอดคล้อง สะดวกและง่ายต่อการส่งออกและนำเข้า ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมการค้าภายในกลุ่มประเทศอาเซียนต่อไป

3.3 ความสำเร็จของเขตการค้าเสรีอาเซียน

เนื่องมาจากเขตการค้าเสรีอาเซียนเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ และมีการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และระบบการเมืองระหว่างประเทศ ดังนั้นช่วงเวลาหลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 1993 การดำเนินงานและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเขตการค้าเสรีอาเซียนจึงย่อมได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาคต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

3.3.1 ระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศแบบเสรีในอดีต ประเทศต่างๆ ในโลกรวมทั้งประเทศในกลุ่มอาเซียนมีการใช้มาตรการทางภาษีเพื่อปกป้องตลาด แต่จากการเจรจาการค้าแคว้นรอบอุรุกวัยที่มุ่งส่งเสริมให้การค้าโลกมีความเสรีและความเป็นธรรมมากขึ้น และปรากฏการณ์ของโลกาภิวัตน์ในระบบเศรษฐกิจโลกที่มีการเปิดกว้างมากขึ้น มีระบบการค้าที่เป็นเสรี และมีการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตผ่านทางสาธารณูปโภคทางการ โทรคมนาคม การขนส่ง และเทคโนโลยีข่าวสาร ทำให้โลกาภิวัตน์หมายถึงโลกไร้พรมแดน สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่เหล่านี้มีผลต่อประเทศกำลังพัฒนาอย่างอาเซียนเนื่องจากต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุน เทคโนโลยี การค้าและอื่นๆ จากภายนอก²⁸ การเกิดขึ้นของกระแสโลกาภิวัตน์หรือการขยายบริษัทที่เข้ามาลงทุนที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจโลกทำให้ความสำคัญของมาตรการทางภาษีมียุคสำคัญน้อยลง และปัจจุบันประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศก็บูรณาการเข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในเศรษฐกิจโลก อย่างเช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และอินโดนีเซีย ดังนั้นจากการที่อาเซียนเข้าไปมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจโลกมากขึ้นทำให้มีความตั้งใจที่จะลดมาตรการทางภาษีให้อยู่ในอัตราที่น้อยที่สุดเพื่อผลดีต่อการดึงดูดการลงทุนที่จะเข้ามาเพิ่มมากขึ้น

²⁸Toh Mun-Heng, "AFTA and Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations," in **AFTA in the Changing International Economy**, ed. Joseph Tan (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1996), p. 51.

นอกเหนือไปจากกระแสโลกาภิวัตน์แล้ว จากผลสรุปของการเจรจาการค้าแคว้นรอบอุรุกวัย คือ ความตกลงมารีราเกซ ซึ่งเป็นผลจากการเจรจารอบอุรุกวัยที่สิ้นสุดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 15 เมษายน 1994 ณ กรุงมารีราเกซ ประเทศโมร็อกโค จากความตกลงมารีราเกซมีความต้องการให้มีการจัดตั้งองค์การการค้าโลก (World Trade Organization, WTO) เนื่องจากความตกลงของแคว้นมีข้อบกพร่องในแง่ปฏิบัติ²⁹ อย่างเช่น ไม่มีกฎเกณฑ์บังคับประเทศสมาชิกให้ต้องลงนามร่วมในความตกลงย่อยอื่นๆที่เจรจาและตกลงในการเจรจารอบโตเกียว ทำให้แคว้นขาดเอกภาพ นอกจากนี้กระบวนการรับข้อพิพาททางการค้าที่ยังอาศัยหลักมติเอกฉันท์ หากมีประเทศใดประเทศหนึ่งไม่เห็นด้วย ก็ทำให้ปัญหาการค้าไม่ได้รับการแก้ไข เป็นต้น ทำให้มีการจัดตั้งองค์การการค้าโลกในปี ค.ศ. 1995 ซึ่งความตกลงขององค์การการค้าโลก นับได้ว่าเป็นกฎระเบียบพื้นฐานสำหรับการค้าระหว่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์หลักดังนี้³⁰ คือ ช่วยให้การค้ามีความอิสระเท่าที่จะทำได้ ให้มีการค้าเสรีอย่างเต็มรูปแบบโดยผ่านการเจรจาต่อรอง และให้มีการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทอย่างไม่ลำเอียง

ข้อตกลงของแคว้นรอบอุรุกวัยซึ่งเป็นพื้นฐานขององค์การการค้าโลกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแวดล้อมของเขตการค้าเสรีอาเซียนด้วยเช่นกัน เนื่องจากเมื่อมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนขึ้นปริมาณการค้าระหว่างประเทศมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น อันเป็นผลมาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการค้าโลกของภูมิภาคมากกว่าที่จะมาจากการค้าภายในภูมิภาคของตนเอง แสดงให้เห็นว่า สมาชิกอาเซียนมีการเปิดภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของตนออกสู่ส่วนต่างๆ ของโลกมากขึ้นเพื่อที่จะทำให้เขตการค้าเสรีอาเซียนดำเนินงานให้เหมาะสมกับระบบเศรษฐกิจโลกแบบใหม่ที่สนับสนุนการให้เสรีทางการค้ามากขึ้น³¹ และจะเป็นการดึงดูดการลงทุนเข้ามาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในอาเซียนด้วยอีกทางหนึ่ง นอกเหนือจากการเปิดภูมิภาคออกสู่ภายนอกแล้ว เขตการค้าเสรีอาเซียนก็ได้ทำการปรับแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับข้อตกลงแคว้นรอบอุรุกวัยซึ่งประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นสมาชิกอยู่เพื่อให้ได้รับประโยชน์มากที่สุดจากข้อตกลงต่างๆ แต่ขอบเขตที่ครอบคลุมของเขตการค้าเสรีอาเซียนมีข้อจำกัดมากกว่าข้อตกลงแคว้นรอบอุรุกวัย เช่น เขตการค้าเสรีอาเซียนไม่ครอบคลุมสินค้าเกษตรที่ยังไม่แปรรูป และไม่ครอบคลุมการค้าในแง่บริการ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแรงสนับสนุนในอาเซียนเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานของระบบภาษีศุลกากรที่เท่ากัน (CEPT) ว่าไม่เพียงพอกับการดำเนินงานในปัจจุบัน³² มีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องขอบเขตของเซพท์ในปี ค.ศ. 1994 ในการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจ

²⁹"Sunshine and Showers," *The Economist* (29 April 1995) : 83.

³⁰What is the World Trade Organization available from <http://www.wto.org> ; Internet.

³¹Florian A. Albuero, "AFTA in the Light of New Economic Developments," *Southeast Asian Affairs* 1995. (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1995), p. 66.

³²Chia Siow Yue, "The ASEAN Free Trade Area," *The Pacific Review*. p. 219.

อาเซียนที่เชียงใหม่ให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศและข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียนให้ครอบคลุมถึงสินค้าเกษตรที่ยังไม่ได้แปรรูป และลดระยะเวลาในการดำเนินงานจาก 15 ปีที่กำหนดไว้เหลือ 10 ปี รวมถึงมีการเพิ่มประเด็นทางด้านบริการให้เสรียิ่งขึ้น ซึ่งสมาชิกอาเซียนเห็นชอบให้มีการจัดตั้งกรอบสำหรับความร่วมมือในด้านการบริการของอาเซียน (ASEAN Framework for Co-operation in Services) นอกจากนี้ยังมีการขยายความร่วมมือในการพัฒนาสาธารณูปโภค และส่งเสริมความตกลงในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเพิ่มมากขึ้น³³ แสดงให้เห็นว่าสมาชิกอาเซียนมีการปรับตัวเพื่อรองรับกับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจที่เป็นเสรีมากขึ้น อย่างเช่น การจัดตั้งองค์การการค้าโลก ซึ่งเป็นชุมชนระหว่างประเทศที่มีประเทศสมาชิกจำนวนมาก โดยที่การลดอัตราภาษีตามอัตราใหม่ของเขตการค้าเสรีอาเซียนจะเป็นประโยชน์ต่อเขตการค้าเสรีอาเซียนที่จะก่อให้เกิดความเป็นเสรีเพิ่มมากขึ้นในอาเซียน และจะเป็นพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ต่อการเปิดเสรีในมาตรการทางภาษีในระดับหลายฝ่ายต่อไป

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าระบบเศรษฐกิจโลกจะให้ความสำคัญกับการเปิดเสรีมากขึ้น แต่การกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศโดยใช้มาตรการต่างๆ ก็ยังคงมีอยู่ในสภาพแวดล้อมปัจจุบัน อย่างเช่น มาตรการสิทธิพิเศษภาษีศุลกากร (Generalized System of Preferences: GSP) ของสหภาพยุโรปที่กำหนดกฎเกณฑ์ทางการค้ารอบที่ 3 ในปี ค.ศ. 1994³⁴ ซึ่งเป้าหมายหลักของการใช้มาตรการมาตรการสิทธิพิเศษภาษีศุลกากรของสหภาพยุโรปคือเพื่อที่จะช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนา³⁵ แต่การกำหนดมาตรการดังกล่าวของสหภาพยุโรปรอบที่ 3 นี้เป็นการให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษีแก่สินค้าจากประเทศกำลังพัฒนาเป็นการทั่วไปโดยไม่มีการกำหนดโควตาภาษี แต่มีการตัดสิทธิสินค้าบางประเภทที่สามารถแข่งขันได้ดีกับสินค้าในตลาดสหภาพยุโรป ซึ่งสินค้าที่ถูกตัดสิทธินี้ของอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทย ประกอบด้วยกลุ่มสินค้าประมง กลุ่มสินค้าพืชผักและผลไม้ และกลุ่มสินค้าอาหารปรุงแต่ง³⁶ ซึ่งสินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าส่งออกหลักกลุ่มหนึ่งของอาเซียนจึงทำให้ส่งผลกระทบต่อ การส่งออกเนื่องจากสินค้าเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าเกษตรมีความเสียเปรียบด้านภาษีสูง ดังนั้น

³³Toh Mun-Heng, "AFTA and Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations," in **AFTA in the Changing International Economy**, ed. Joseph Tan (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1996), p. 57-58.

³⁴Franklin Dehousse, "The New Trade Regulations of the European Union and their Implications for ASEAN Countries," **Journal of European Studies** 3 (Special Issue, 1995) : 103-105.

³⁵Lawan Thanadsillapakul, "The EU's General System of Preferences Scheme and its Impact on ASEAN Trade," **Journal of European Studies** 4(July-December, 1996) : 46.

³⁶พรณรงค์ ประเสริฐศรี, "ผลกระทบของการถูกตัดสิทธิ GSP ของสหภาพยุโรปต่อการส่งออกสินค้าเกษตรสำคัญของไทย," **รายงานเศรษฐกิจรายเดือน ธนาคารแห่งประเทศไทย** 37 (มิถุนายน 2537) : 14.

สมาชิกอาเซียนจะต้องพิจารณาหาแนวทางในการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันและสร้างอำนาจต่อรองเพื่อรองรับความเสียหายจากการกีดกันทางการค้ารูปแบบต่างๆ ภายใต้กรอบการค้าเสรีขององค์การการค้าโลกมาใช้ ในส่วนของเขตการค้าเสรีอาเซียน การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการกำหนดอัตราภาษีของประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียนในเรื่องสินค้าเกษตรไม่แปรรูปก็จะเป็นแนวทางในการรับมือกับการใช้มาตรการกีดกันทางการค้าจากประเทศนอกกลุ่มได้แนวทางหนึ่งด้วย

3.3.2 สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในอาเซียน ก่อนการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ปัญหาความขัดแย้งในกัมพูชาถือได้ว่าเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกับประเทศอินโดจีนรวมทั้งทำให้อาเซียนละเลยความร่วมมือทางเศรษฐกิจภายในอาเซียนมาโดยตลอด ซึ่งนายอานันท์ ปันยารชุน ก็ยอมรับว่าอาเซียนพลาดโอกาสที่ดีไปไม่น้อย เนื่องจากต้องพะวงอยู่กับปัญหาความมั่นคงของภูมิภาค หนึ่งหากพิจารณาในกลุ่มประเทศอินโดจีนในปัจจุบันจะเห็นว่าเป็นพื้นที่แห่งโอกาส³⁷ เนื่องจากประเทศอินโดจีนน่าจะเป็นประเทศคู่ค้าที่มีศักยภาพ เนื่องจากเป็นตลาดที่อยู่ใกล้ และขาดแคลนในเรื่องสินค้าอุปโภคบริโภคจำนวนมาก แต่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นที่สนใจของประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศสมาชิกอาเซียนด้วย ดังนั้นเมื่อมีการยุติปัญหาความขัดแย้งในกัมพูชาอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1991 ทำให้อาเซียนตระหนักถึงการหามาตรการเพื่อเชื่อมโยงประเทศสมาชิกให้แน่นแฟ้น รวมทั้งเพื่อจัดระเบียบความสัมพันธ์ใหม่ในภูมิภาคด้วยการสร้างกรอบความร่วมมือภายในภูมิภาคเพื่อขยายตลาดให้ครอบคลุมถึงประเทศอินโดจีนด้วย การขยายสมาชิกภาพของอาเซียนไปยังกลุ่มประเทศเหล่านี้ คือ เวียดนาม ลาว กัมพูชา และเมียนมาร์ เป็นวิธีการหนึ่งที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

การขยายสมาชิกภาพของอาเซียนเข้าไปยังเวียดนาม ลาว เมียนมาร์ และกัมพูชาจะสร้างประโยชน์ให้กับประเทศในแถบอินโดจีนทั้งสิ้นเป็นอย่างมาก และจะเป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้³⁸ เนื่องจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนจะช่วยให้ประเทศเหล่านี้ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศมากขึ้นทั้งด้านเงินทุน ด้านการพัฒนาเทคโนโลยีและทักษะความรู้ความสามารถของบุคคลากรในท้องถิ่น และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนจะเป็นการเปิดประเทศเหล่านี้ให้ประชาคมโลกได้รู้จักมากยิ่งขึ้น และจะเข้าเป็นสมาชิกประชาคมอื่นๆ ได้สะดวกยิ่งขึ้น

³⁷Mohamed Ariff, "From ASEAN-Six to ASEAN-Ten : Issues and Prospects," in **AFTA in the Changing International Economy**, ed. Joseph Tan (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1996), p. 67.

³⁸ฉัตรชัย ฉัตรปัญญาคุปต์, "อาเซียน 9+1 กับข้อสังเกตบางประการ," **วารสารเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)** 29 (กันยายน 2540) : 16.

ในส่วนของผลกระทบต่ออาเซียน การขยายสมาชิกภาพของอาเซียนจะก่อให้เกิดโอกาสและความเสี่ยงทางการเมืองและเศรษฐกิจกับอาเซียนและเขตการค้าเสรีอาเซียน ซึ่งในทางเศรษฐกิจ การรับสมาชิกใหม่ของอาเซียนจะสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจแก่อาเซียนและเขตการค้าเสรีอาเซียนดังนี้ คือ

- ทำให้ตลาดอาเซียนเป็นตลาดใหญ่ขึ้น ที่มีประชากรเกือบ 500 ล้านคน
- ทำให้เกิดความได้เปรียบในการประสานการใช้ปัจจัยการผลิตร่วมกันเนื่องจากการรับสมาชิกใหม่เป็นการขยายแหล่งปัจจัยการผลิตและตลาดสำหรับสินค้าสินค้าที่ผลิตในอาเซียน ผนวกกับปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในประเทศสมาชิกใหม่ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ และแรงงานซึ่งมีอยู่มาก และมีราคาถูกในประเทศสมาชิกใหม่เข้ากับทุน ความสามารถในการประกอบการและเทคโนโลยีในระดับที่เหมาะสมจากประเทศสมาชิกเก่าอันจะนำไปสู่การผลิตที่มีประโยชน์ต่อทุกฝ่าย³⁹
- ทำให้ปริมาณการค้ามีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเมื่อรับสมาชิกใหม่ สมาชิกใหม่จำเป็นต้องปรับแนวทางการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับแนวทางของอาเซียนเพื่อพัฒนาภูมิภาคไปพร้อมๆ กัน รวมถึงการปรับปรุงกฎระเบียบให้สอดคล้องกับแนวทางของเขตการค้าเสรีอาเซียน เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้สูงขึ้นและนำไปสู่การเพิ่มปริมาณและมูลค่าการค้า แต่ประเทศจะลดการผลิตสินค้าที่ท้องถิ่นมีต้นทุนการผลิตสูงไม่สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ แล้วหันไปเน้นการผลิตสินค้าที่มีความได้เปรียบสูง มีต้นทุนต่ำและมีคุณภาพดีแทน อย่างเช่น อุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร เป็นต้น
- การขยายสมาชิกจะทำให้อาเซียนมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้นในที่ประชุมทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและระดับโลก⁴⁰

อย่างไรก็ตาม การขยายสมาชิกของอาเซียนก็จะทำให้การดำเนินงานของเขตการค้าเสรีอาเซียนล่าช้าไปจากกำหนดที่วางไว้ 10 ปีของประเทศสมาชิกเดิม 6 ประเทศ เนื่องจากประเทศสมาชิกใหม่เหล่านี้มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจต่ำกว่าประเทศสมาชิกเดิมซึ่งสร้างความลำบากในการบรรลุข้อตกลงของเขตการค้าเสรีอาเซียน ทำให้ต้องมีการยืดระยะเวลาให้กับประเทศสมาชิกใหม่เหล่านี้ออกไปสิ้น

³⁹Mohamed Ariff, "From ASEAN-Six to ASEAN-Ten : Issues and Prospects," in AFTA in the Changing International Economy, p. 72.

⁴⁰Chia Siow Yue, "The ASEAN Frcce Trade Area," The Pacific Review : 227-228.

สุดในปี ค.ศ. 2006 ซึ่งมีผลทำให้การดำเนินงานของเขตการค้าเสรีอาเซียนล่าช้าออกไปและอาจจะส่งผลกระทบต่อการแข่งขันของอาเซียนในเศรษฐกิจโลก และการเปิดเสรีของเศรษฐกิจของภูมิภาคต่อโลกภายนอก

สรุปได้ว่าสภาพแวดล้อมหลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเขตการค้าเสรีอาเซียนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจระหว่างประเทศเพื่อเป็นการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจโลก นอกจากนี้สภาพแวดล้อมภายในอาเซียนที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้นจากการขยายสมาชิก ทำให้อาเซียนและเขตการค้าเสรีอาเซียนเป็นกลุ่มประเทศและตลาดที่มีศักยภาพทั้งทางการค้า และการผลิตแห่งหนึ่งในโลก ซึ่งจะเป็นแหล่งดึงดูดการค้าและการลงทุนจากต่างชาติเพิ่มมากขึ้น และจะสร้างความก้าวหน้าให้กับการค้าความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนในอนาคตนอกเหนือไปจากเขตการค้าเสรีอาเซียนให้มีประสิทธิภาพและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพิ่มมากขึ้น

3.3.3 ลักษณะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจหลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน เมื่อข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียนมีผลบังคับใช้เริ่มการดำเนินงานในเดือนมกราคม 1993 เป้าหมายของแผนการใช้ระบบภาษีศุลกากรที่เท่ากัน (CEPT) ถูกใช้เป็นรากฐานในการสร้างตลาดร่วมในอาเซียน โดยภายใต้เขตการค้าเสรีอาเซียน อัตราภาษีศุลกากรจะถูกลดให้เหลือร้อยละ 20 ภายใน 5-8 ปี และลดเหลือร้อยละ 0-5 ภายในปี ค.ศ. 2003 การนำมาตรการทางภาษีศุลกากรเช่นนี้มาใช้ในอาเซียนมีความมุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดเอกภาพภายในภูมิภาค โดยการให้สิทธิพิเศษกับประเทศสมาชิก และจะไม่ขยายให้กับประเทศอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตามประเทศสมาชิกเขตการค้าเสรีอาเซียนก็ตระหนักถึงแนวทางการปฏิบัติของเขตการค้าเสรีอาเซียนที่จะไม่ต่อต้านการค้าเสรีของส่วนอื่นๆ ของโลกด้วยเช่นเดียวกัน จากลักษณะที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นได้ว่าอาเซียนมีลักษณะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนหลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนดำเนินไปในลักษณะเดียวกันกับก่อนการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ซึ่งในการศึกษาส่วนนี้จะได้กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียน 2 ด้าน คือ การลงทุน และการค้า

ลักษณะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจด้านการลงทุน อันเนื่องมาจากวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของเขตการค้าเสรีอาเซียน คือ การดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อกระตุ้นให้ภาคอุตสาหกรรมมีการเติบโตมากขึ้น และการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนซึ่งทำให้มีการลดอัตราภาษีศุลกากร ซึ่งส่งผลอย่างมากต่อการไหลเข้ามาของเงินทุน เนื่องจากการเปิดเสรีระหว่างประเทศเพื่อนบ้านจะก่อให้เกิดปัจจัยที่ดึงดูดการลงทุน คือ การประหยัดจากขนาดการผลิต ขนาดตลาดที่ใหญ่ขึ้นจากการรวมตัว มีการใช้

ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่มากขึ้น และต้นทุนการผลิตที่ต่ำลงหลังการลดภาษีนำเข้า⁴¹ จากปัจจัยดังกล่าว การลงทุนเหล่านี้ก็เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการลงทุนใหม่ๆ เท่ากับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้บริษัทข้ามชาติได้เข้ามามีส่วนร่วมในตลาดใหม่ได้มากขึ้น และสามารถลงทุนการผลิตในภูมิภาคและยังสามารถขยายผลิตภัณฑ์ที่มีพื้นฐานทางการผลิตในภูมิภาคนี้ได้มากขึ้น และทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนสามารถดึงดูดนักลงทุนได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อินโดนีเซีย ไทย และฟิลิปปินส์สามารถดึงดูดการลงทุนได้เนื่องจากมีค่าจ้างแรงงานต่ำ ขณะที่มาเลเซียและสิงคโปร์ดึงดูดการลงทุนโดยอาศัยทรัพยากรทางกายภาพ และบุคลากรที่มีคุณภาพ⁴² ดังนั้นการขยายการลงทุนทางตรงจากต่างชาติในเขตการค้าเสรีอาเซียนจะเป็นไปในลักษณะของการลงทุนเพื่อแสวงหาตลาดและการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยอาศัยการพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์ซึ่งกันและกันมากกว่าการคำนึงถึงสิทธิประโยชน์ด้านภาษี

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการดำเนินงานเขตการค้าเสรีอาเซียนเพื่อดึงดูดนักลงทุนจากต่างชาติมากขึ้น แต่นักลงทุนต่างชาติก็ยังไม่ตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลงแผนการผลิต แต่ใช้วิธีการรอดูเหตุการณ์ไปก่อน⁴³ และเข้าไปลงทุนในประเทศจีนมากยิ่งขึ้น ทำให้ในปี ค.ศ. 1996 จีนกลายเป็นประเทศผู้รับเงินลงทุนจากต่างชาติมากที่สุดในบรรดาประเทศกำลังพัฒนา⁴⁴ การลดลงของสัดส่วนการลงทุนในประเทศสมาชิกอาเซียน (ตารางที่ 3.6) เป็นผลเนื่องมาจากนักลงทุนจากต่างชาติส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าเขตการค้าเสรีอาเซียนจะมีผลกระทบต่อการค้าภายในอาเซียนมากกว่าการลงทุนจากต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะการลดภาษีการนำเข้าจะทำให้ตลาดอาเซียนมีขนาดใหญ่ขึ้น และอาเซียนจะเป็นแหล่งที่ขายสินค้าชั้นกลางที่มีราคาต่ำลงตามทัศนะของนักลงทุนออสเตรเลีย⁴⁵ นอกจากนี้ นักลงทุนจากประเทศภายนอกกลุ่มยังมีความไม่มั่นใจในการดำเนินการของเขตการค้าเสรีอาเซียนเนื่องจากห่วงเกรงถึงความล่า

⁴¹ ฝ่ายเศรษฐกิจรายสาขา สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, รายงานการวิจัย เรื่อง คู่ทางและโอกาสการส่งออกและผลกระทบจากการมีเขตการค้าเสรีอาเซียน รายงานหลักเล่มที่ 2 ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมภายใต้การเร่งลดภาษี (พฤศจิกายน 2539), หน้า 91.

⁴² Prema-Chandra Athukorala and Jayant Menon, "Foreign Direct Investment in ASEAN: Can AFTA Make a Difference?," in AFTA in the Changing International Economy, p. 88.

⁴³ ฝ่ายเศรษฐกิจรายสาขา สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, รายงานการวิจัย เรื่อง คู่ทางและโอกาสการส่งออกและผลกระทบจากการมีเขตการค้าเสรีอาเซียน รายงานหลักเล่มที่ 2 ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมภายใต้การเร่งลดภาษี, หน้า 93

⁴⁴ Chia Siow Yue, "Trade, Foreign Direct Investment and Economic Development of Southeast Asia," Pacific Review 12 (1999) : 258.

⁴⁵ ฝ่ายเศรษฐกิจรายสาขา สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, รายงานการวิจัย เรื่อง คู่ทางและโอกาสการส่งออกและผลกระทบจากการมีเขตการค้าเสรีอาเซียน รายงานหลักเล่มที่ 2 ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมภายใต้การเร่งลดภาษี, หน้า 94.

ซ้ำในการดำเนินงานของรัฐ แรงกดดันทางการเมืองภายในกลุ่มประเทศอาเซียน ทั้งนี้เพราะไม่มั่นใจว่ารัฐบาลของแต่ละประเทศจะกล้าดำเนินมาตรการลดเสรีตามข้อตกลง และเกรงว่ารัฐบาลของประเทศเหล่านี้จะใช้อุปสรรคที่มีใช้ภาษี (non-tariff barriers) ในการกีดกันสินค้านำเข้าจากอาเซียน หลังจากที่มีการประกาศลดภาษีการนำเข้า และเห็นว่าระยะเวลาในการดำเนินงานของเขตการค้าเสรีอาเซียนค่อนข้างยาวนาน ซึ่งนักลงทุนต่างชาติจึงคาดว่าผลประโยชน์จากการลดภาษีจะเกิดขึ้นช้ามาก สิ่งทีกล่าวนำเหล่านี้เป็นอุปสรรคที่สำคัญของการเข้ามาลงทุนของนักลงทุนต่างชาติ ซึ่งเป็นรายได้หลักอย่างหนึ่งของประเทศสมาชิกอาเซียน ดังนั้นประเทศสมาชิกเขตการค้าเสรีอาเซียนจึงควรที่จะสร้างความชัดเจนของนโยบายซึ่งแสดงเจตนาพร้อมและส่งเสริมการสร้างเขตการค้าให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงในอาเซียน เพื่อลดความไม่เชื่อมั่นของนักลงทุนต่างชาติในอาเซียน

ในส่วนของลักษณะการลงทุนกันเองภายในประเทศสมาชิก นักลงทุนภายในภูมิภาคก็ได้รับประโยชน์จากเขตการค้าเสรีอาเซียนเช่นเดียวกับนักลงทุนต่างชาติดังที่กล่าวมาข้างต้น อย่างเช่น ความเห็นของนักลงทุนชาวฟิลิปปินส์ซึ่งเห็นว่าเขตการค้าเสรีอาเซียนจะช่วยให้อุตสาหกรรมในอาเซียนมีความสามารถในการแข่งขันมากขึ้น⁴⁶ แต่อย่างไรก็ตามการลงทุนกันเองจากนักลงทุนในภูมิภาคก็ยังมีปริมาณน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการลงทุนจากต่างชาติ นักลงทุนที่สำคัญที่สุดในภูมิภาคยังคงเป็นสิงคโปร์ และแหล่งที่เข้าไปทำการลงทุนมากที่สุด คือมาเลเซีย⁴⁷ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ทางด้านการลงทุนของประเทศสมาชิกอาเซียนก็มีเพิ่มมากขึ้น ประเทศสมาชิกอาเซียนเข้าไปลงทุนในประเทศสมาชิกด้วยกันเองมีมากขึ้น อันเนื่องมาจากการมีแหล่งลงทุนใหม่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีแรงงานราคาถูกจำนวนมากเกิดขึ้นในภูมิภาค คือ ลาว เมียนมาร์ เวียดนามและกัมพูชา ซึ่งเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ของสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศเหล่านี้เป็นประเทศที่ยังต้องพึ่งพิงเงินลงทุนจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ จำนวนมากเพื่อนำผลประโยชน์มาใช้ในการพัฒนาประเทศ ทำให้ลักษณะความสัมพันธ์ทางด้านลงทุนในภูมิภาคเริ่มมีเพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามก็ยังสามารถสรุปได้ว่าลักษณะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในแง่ของการลงทุนในอาเซียนยังต้องพึ่งพาเงินลงทุนจากต่างชาติในอกกลุ่มจำนวนมาก ถึงแม้ว่าสมาชิกอาเซียนจะร่วมกันจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนขึ้นมาเพื่อดึงดูดเงินลงทุนจากต่างชาติมากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติ การดำเนินงานและมาตรการการ

⁴⁶ เติ้งฮ้าง, หน้า 92.

⁴⁷ Chia Siow Yue, "Trade, Foreign Direct Investment and Economic Development of Southeast Asia,"

ลงทุนของแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนยังดำเนินมาตรการที่สร้างความไม่มั่นใจแก่นักลงทุนต่างชาติ
ดังนั้นทางออกหนึ่งที่สำคัญ คือ การพัฒนาเขตการค้าเสรีอาเซียนให้เป็นเขตการค้าเสรีที่สมบูรณ์แบบ
และพัฒนาเขตการลงทุนร่วมกันไปพร้อมๆ กัน

ตารางที่ 3.6 : การไหลเวียนของเงินลงทุนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้(ล้านเหรียญสหรัฐ)

ประเทศ	Inward FDI stocks			Annual average			Inward FDI flows				
	1980	1990	1996	1981-1985	1986-1990	1991-1996	1992	1993	1994	1995	1996
บรูไน	N/A.*	N/A.*	N/A.*	N/A.*	N/A.*	7	4	14	6	7	9
อินโดนีเซีย	10,274	38,883	58,563	240	551	3,280	1,777	2,004	2,109	4,348	7,960
มาเลเซีย	6,078	14,117	42,078	984	1,054	4,660	5,183	5,006	4,342	4,132	5,300
ฟิลิปปินส์	1,225	2,098	8,238	74	413	1,081	228	1,238	1,591	1,478	1,408
สิงคโปร์	6,203	28,565	66,764	1,403	2,952	5,602	2,204	4,686	5,480	6,912	9,440
ไทย	981	7,980	19,589	277	1,017	1,935	2,114	1,730	1,322	2,003	2,426
อาเซียน 6	24,761	91,643	195,232	2,984	5,987	16,565	11,510	14,678	14,850	18,880	26,543
เวียดนาม	7	216	397	5	30	1,006	385	523	742	2,000	2,156
ลาว	2	14	310	N/A.*	2	49	8	30	59	88	104
เมียนมาร์	5	173	1,037	N/A.*	28	144	171	149	91	115	100
อาเซียน 9	24,775	92,046	196,976	2,989	6,047	17,764	12,074	15,380	15,742	21,083	28,903
กัมพูชา	N/A.*	N/A.*	656	N/A.*	N/A.*	110	33	54	69	151	350
ประเทศกำลังพัฒนา	106,241	352,751	917,553	13,270	24,736	79,983	49,625	73,045	90,462	96,330	128,741
โลก	479,175	1,726,199	3,233,228	55,048	141,930	242,547	173,761	218,094	238,738	316,524	349,227

ที่มา : UNCTAD, World Investment Report, various years.

* N/A = not applicable

ตารางที่ 3.6(ต่อ) : การไหลเวียนของเงินลงทุนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้(ล้านเหรียญสหรัฐ^๑)

ประเทศ	Inward FDI stocks*			Inward FDI flows*			Inward FDI flows*					
	1980	1990	1996	1981-1985	1986-1990	1991-1996	1992	1993	1994	1995	1996	
				เฉลี่ยรายปี								
อาเซียน 6												
คิดเป็นร้อยละของ												
ประเทศกำลังพัฒนา	23.31	25.98	21.28	22.49	24.20	20.71	23.19	20.09	16.42	19.60	20.62	
คิดเป็นร้อยละของ												
โลก	5.17	5.31	6.04	5.42	4.22	6.83	6.62	6.73	6.22	5.96	7.60	
อาเซียน 9												
คิดเป็นร้อยละของ												
ประเทศกำลังพัฒนา	23.32	26.09	21.47	22.52	24.45	22.21	24.33	21.06	17.40	21.89	22.45	
คิดเป็นร้อยละของ												
โลก	5.17	5.33	6.09	5.43	4.26	7.32	6.95	7.05	6.59	6.66	8.28	

ที่มา : UNCTAD, **World Investment Report**, various years.

* Inward FDI stocks = การเข้ามาถือหุ้นในการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ

** Inward FDI flows = การไหลเข้าของกระแสการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ

ลักษณะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจด้านการค้า การก่อตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนมีผลกระทบน้อยมากต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน แม้ว่าการดำเนินงานของเขตการค้าเสรีอาเซียนจะมีผลทำให้ปริมาณการค้าภายในภูมิภาคเพิ่มมากขึ้นจาก 89 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี ค.ศ. 1993 เป็น 110 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี ค.ศ. 1994 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 24⁴⁸ แต่อย่างไรก็ตามการค้าภายในภูมิภาคที่เพิ่มขึ้นก็เพิ่มในปริมาณน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับการค้าโลก คือ ประมาณ 1 ใน 5 ของการค้าทั้งหมด ทำให้การพึ่งพาดตลาดภายนอกทั้งในด้านการส่งออกและนำเข้าจากทั้งญี่ปุ่น ยุโรป และอเมริกาเหนือยังคงมีอยู่อย่างมากเหมือนเช่นในอดีต⁴⁹ และประเทศเหล่านี้ก็เป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญอย่างมากของประเทศสมาชิกอาเซียนตั้งแต่ในอดีตจนถึงปี ค.ศ. 1996 ซึ่งปริมาณการค้าของประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยกันก็ยังมีปริมาณน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับการค้าโลก คือ มีปริมาณประมาณ 1 ใน 5 ของการค้าโลกทั้งหมด (ตารางที่ 3.7)

สำหรับลักษณะความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยกัน ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกันพัฒนาดีขึ้น การมีสถิติการค้าด้วยกันเองมากขึ้นแสดงให้เห็นว่าประเทศสมาชิกให้ความสำคัญกับตลาดภายในภูมิภาคเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสินค้าที่อยู่ภายใต้ข้อตกลงของเขตการค้าเสรีอาเซียน (CEPT) ซึ่งเข้ามาส่วนแบ่งในปริมาณการส่งออกภายในกลุ่มประเทศอาเซียนมากถึงร้อยละ 82 ในปี ค.ศ. 1995 กลุ่มสินค้าที่มีอัตราการขยายตัวระหว่างกันมากที่สุด ได้แก่ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และเครื่องจักรกล⁵⁰ โดยที่ประเทศสิงคโปร์มีมูลค่าการค้าทั้งหมดมากที่สุดในกลุ่มถึงครึ่งหนึ่งของประเทศสมาชิกอาเซียน รองลงมา คือ มาเลเซีย มีสัดส่วนร้อยละ 23 และไทยเป็นอันดับสามประมาณร้อยละ 14

จะเห็นได้ว่าลักษณะความสัมพันธ์ทางการค้าของประเทศสมาชิกอาเซียนหลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนมีทั้งลักษณะของการค้าขายภายในภูมิภาค และการค้าขายกับประเทศนอกภูมิภาค แม้ว่าการค้าขายกับประเทศนอกภูมิภาคจะยังมีปริมาณมากกว่าการค้าภายในภูมิภาคในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของเขตการค้าเสรีอาเซียนที่จะบรรลุเป้าหมายในปี ค.ศ. 2003 น่าจะเป็นตัวแปรสำคัญต่อลักษณะของความสัมพันธ์ทางการค้าของประเทศสมาชิกอาเซียนในอนาคต กล่าวคือ

⁴⁸ Joseph L.H. Tan, "Introduction Overview : AFTA in the Changing International Economy," in Mohamed Ariff and others, eds., AFTA in the Changing International Economy, p. 6.

⁴⁹ Sree Kumar, "New Directions for Economic Growth in Southeast Asia," Southeast Asian Affairs 1993, p. 36.

⁵⁰ "อาฟตาคืบหน้าถึงไหน," ผู้จัดการรายวัน (9-10 กันยายน 2538) : 5.

น่าจะมีผลทำให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเพิ่มขึ้นในปริมาณที่ใกล้เคียงหรือมากกว่าการค้าขายกับต่างชาติที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อที่จะเห็นถึงความสำคัญของการค้าเสรีอาเซียนที่มีต่อพัฒนาการทางการค้าดังกล่าวได้ชัดเจน จะทำการแยกศึกษาโครงสร้างทางการค้าของประเทศสมาชิกออกเป็นสองช่วงเวลา คือ ก่อนและหลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน

ตารางที่ 3.7 : ปริมาณการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกับประเทศคู่ค้าสำคัญในปี ค.ศ. 1996

	ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 10 ประเทศ	สิงคโปร์	ญี่ปุ่น	ไต้หวัน	สหรัฐฯ	อื่นๆ	โลก	มูลค่ารวม ทั่วโลก (พันล้านเหรียญ สหรัฐฯ)
		คิดเป็นร้อยละ						
การส่งออก								
บรูไน	16.6	8.0	54.5	17.9	2.0	9.0	100.0	2.3
อินโดนีเซีย	16.0	9.5	26.8	16.8	14.1	26.2	100.0	48.1
มาเลเซีย	28.5	20.5	13.4	13.7	18.2	26.2	100.0	78.2
ฟิลิปปินส์	13.1	6.0	17.9	15.9	33.9	19.2	100.0	20.5
สิงคโปร์	31.5	0.0	8.2	13.0	18.4	28.8	100.0	125.1
ไทย	20.6	12.1	16.8	16.0	18.0	28.6	100.0	55.8
กัมพูชา	36.7	13.0	1.8	33.7	1.2	26.5	100.0	0.3
ลาว	60.4	0.9	6.6	21.6	4.8	6.6	100.0	0.3
เมียนมาร์	27.6	14.7	7.4	7.8	8.3	48.8	100.0	1.3
เวียดนาม	14.1	5.7	26.4	24.3	4.5	30.7	100.0	6.9
การนำเข้า								
บรูไน	50.6	40.1	3.1	28.5	8.8	9.0	100.0	4.7
อินโดนีเซีย	13.9	6.7	19.9	22.2	11.9	32.0	100.0	42.9
มาเลเซีย	17.7	13.5	24.7	14.5	15.6	27.4	100.0	77.8
ฟิลิปปินส์	9.6	5.3	21.8	9.4	19.7	39.5	100.0	31.8
สิงคโปร์	25.7	...	18.2	14.5	16.4	25.3	100.0	131.5
ไทย	13.0	5.4	27.8	14.5	12.6	32.1	100.0	73.5
กัมพูชา	74.1	34.2	3.7	7.5	1.4	13.2	100.0	1.7
ลาว	75.3	7.0	6.7	8.1	0.6	9.2	100.0	0.6
เมียนมาร์	44.7	32.0	11.2	8.7	1.4	33.9	100.0	2.5
เวียดนาม	21.8	13.8	9.2	13.0	5.0	51.0	100.0	13.7

ตารางที่ 3.7(ต่อ) : ปริมาณการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกับประเทศคู่ค้าสำคัญในปี ค.ศ. 1996

	ประเทศในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ 10 ประเทศ	สิงคโปร์	ญี่ปุ่น	ไต้หวัน	สหรัฐฯ	อื่นๆ	โลก	มูลค่ารวม ทั่วโลก (พินตันหรือยู สหรัฐฯ)
		คิดเป็นร้อยละ						
การส่งออกและ การนำเข้า								
บรูไน	39.3	29.5	20.1	25.0	6.5	9.0	100.0	7.0
อินโดนีเซีย	15.0	8.2	23.6	19.3	13.1	29.0	100.0	91.0
มาเลเซีย	23.1	17.0	19.0	14.1	16.9	26.8	100.0	156.0
ฟิลิปปินส์	11.0	5.6	20.2	12.0	25.3	31.5	100.0	52.3
สิงคโปร์	28.5	...	13.3	13.8	17.4	27.0	100.0	256.6
ไทย	16.3	8.3	23.1	15.2	14.9	30.6	100.0	129.3
กัมพูชา	67.9	30.6	3.4	11.9	1.4	15.4	100.0	2.0
ลาว	70.2	4.9	6.7	12.8	2.1	8.3	100.0	1.0
เมียนมาร์	38.9	26.1	9.9	8.4	3.8	39.0	100.0	3.8
เวียดนาม	19.2	11.1	15.0	16.8	4.8	44.2	100.0	20.6

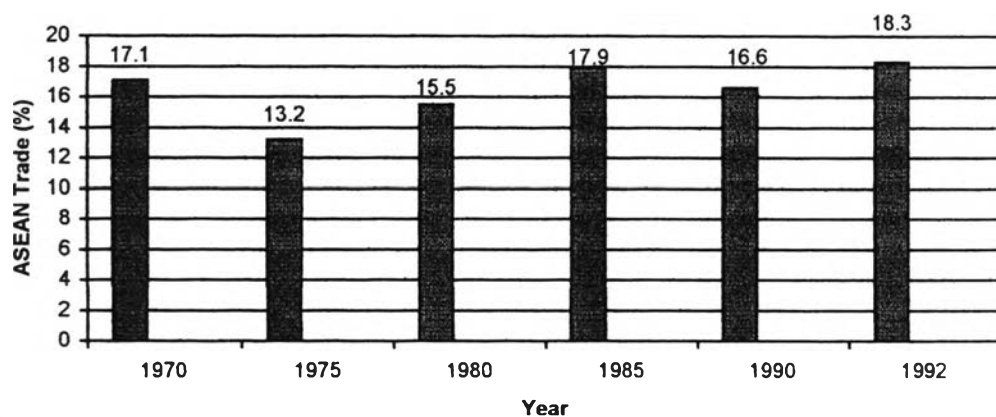
ที่มา : International Monetary Fund, *Direction of Trade Statistics Yearbook 1997* (Washington D.C.: International Monetary Fund, 1997)

ก่อนการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน โครงสร้างทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นการค้าในอุตสาหกรรมประเภทเดียวกัน (intra-industry trade) ในขณะที่โครงสร้างการค้ากับประเทศพัฒนาแล้วเป็นการค้าในอุตสาหกรรมต่างกลุ่ม (inter-industry trade) ลักษณะของการค้าในอุตสาหกรรมเดียวกัน หมายถึง การค้าระหว่างประเทศที่สามารถเกิดขึ้นในประเทศคู่ค้าที่มีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจหรือทรัพยากร การผลิตที่คล้ายคลึงกันได้ แต่สินค้าที่ทำการค้ากันมักเป็นสินค้ากลุ่มเดียวกันที่มีลักษณะแตกต่างกันบ้างหรือเป็นสินค้าที่กระบวนการผลิตมีการประหยัดต่อขนาด (economies of scale) ซึ่งสินค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่จะพบในสินค้าอุตสาหกรรมที่มีกรรมวิธีการผลิตที่ซับซ้อนหรือมีเทคโนโลยีการผลิตสูง แต่จะพบน้อยในสินค้าเกษตรกรรมและสินค้าอุปโภคบริโภคดั้งเดิมที่มีมาตรฐานเหมือนกัน⁵¹ ซึ่งในประเทศสมาชิกอาเซียนก็มีลักษณะดังที่กล่าวมาข้างต้น คือ มีทรัพยากรที่คล้ายคลึงกัน และมีกลุ่มสินค้าที่ทำการผลิตภายในภูมิภาคมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะสินค้าภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นรายได้หลักของการส่งออกของประเทศในภูมิภาค ซึ่งจากการที่มี

⁵¹ฝ่ายเศรษฐกิจรายสาขา สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, รายงานการวิจัย เรื่อง คู่ทางและโอกาส การส่งออกและผลกระทบจากการมีเขตการค้าเสรีอาเซียน รายงานหลักเล่มที่ 1 ผลกระทบต่อเศรษฐกิจมหภาค การค้า และการลงทุนจากต่างประเทศ (พฤษภาคม 2539), หน้า 18-19.

สินค้าที่ใกล้เคียงทำให้การค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคมีน้อยมาก อย่างไรก็ตาม มิใช่ว่าประเทศสมาชิกอาเซียนจะไม่ทำการค้าระหว่างกัน การค้าส่วนใหญ่ที่ทำการค้าขายกันระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนอยู่ในสินค้าภาคการผลิตในอุตสาหกรรมประเภทเดียวกันดังที่ปรากฏในโครงสร้างการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนข้างต้น ซึ่งในระหว่างปี ค.ศ. 1986-1990 ร้อยละ 45-49 ของการค้าในภาคการผลิต สิงคโปร์เป็นผู้นำเข้าอันดับหนึ่ง อันดับที่สอง คือ มาเลเซีย นำเข้าในปี ค.ศ. 1986 และ ค.ศ. 1987 ร้อยละ 19.68 และร้อยละ 19.51 ตามลำดับ⁵² แสดงให้เห็นได้ว่าสิงคโปร์และมาเลเซียเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญภายในภูมิภาคของประเทศสมาชิกอาเซียน อย่างไรก็ตามสถิติการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนในทุกประเภทสินค้าจนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1992 ประเทศสมาชิกอาเซียนมีอัตราส่วนปริมาณการค้าระหว่างกันน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับการค้าขายกับประเทศนอกกลุ่ม⁵³ (ดังปรากฏในแผนภาพที่ 3.1 ตารางที่ 3.7 และ 3.8 แสดงปริมาณการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการค้าของโลก)

แผนภาพที่ 3.1 : การค้าภายในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนระหว่างปี ค.ศ. 1970-1992 (คิดเป็นร้อยละของปริมาณการค้าทั้งหมด)

ที่มา : International Monetary Fund, *Direction of Trade Statistics*, 1993 อ้างถึงใน Suthipand Chirathivat, "ASEAN Economic Integration with the World through AFTA," in *AFTA in the International Economy*, ed. Joseph Tan (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1996), p. 9.

⁵²Noor Aini Khalifah, "AFTA and Intra-Industry Trade," *ASEAN Economic Bulletin* 12 (March 1996) : 353.

⁵³Jayant Menon, *Adjusting towards AFTA : The Dynamics of Trade in ASEAN*, p. 13.

ตารางที่ 3.8 : อัตราส่วนการค้าทั้งหมดภายในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นร้อยละของปริมาณการค้าทั้งหมดในปี ค.ศ. 1981, 1986 และ 1991(รายประเทศ)

ปลายทาง/ที่มา	ปี	สิงคโปร์	ไทย	มาเลเซีย	อินโดนีเซีย	ฟิลิปปินส์	อาเซียน	โลก
สิงคโปร์	1981	Na	2.79	13.47	7.34	0.78	24.39	100.00
	1986	Na	3.25	14.01	4.60	0.90	22.76	100.00
	1991	Na	4.64	15.10	3.28	0.79	23.81	100.00
ไทย	1981	7.34	Na	3.46	1.15	0.24	12.18	100.00
	1986	7.69	Na	4.25	0.66	0.55	13.15	100.00
	1991	8.07	Na	2.84	1.52	0.31	12.73	100.00
มาเลเซีย	1981	17.99	2.53	Na	0.54	1.21	22.28	100.00
	1986	16.26	3.21	Na	0.42	1.51	21.41	100.00
	1991	19.96	2.89	Na	1.47	0.68	24.99	100.00
อินโดนีเซีย	1981	10.03	0.52	0.30	Na	1.95	12.79	100.00
	1986	8.24	0.58	0.49	Na	0.51	9.82	100.00
	1991	7.41	0.98	1.35	Na	0.45	10.20	100.00
ฟิลิปปินส์	1981	1.72	0.38	2.03	2.73	Na	6.86	100.00
	1986	2.76	0.95	3.07	1.63	Na	8.41	100.00
	1991	3.27	1.49	2.44	1.02	Na	8.23	100.00
อาเซียน	1981	6.68	1.58	5.43	3.08	1.01	17.77	100.00
	1986	6.17	2.04	6.22	2.04	0.81	17.28	100.00
	1991	7.08	2.57	6.55	1.88	0.57	18.65	100.00

Na = not applicable

ที่มา : COMTRADE database, United Nations. อ้างถึงใน Jayant Menon, **Adjusting towards AFTA : The Dynamics of Trade in ASEAN** (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1996), p. 1

หลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ตลาดการค้าของประเทศสมาชิก 7 ประเทศ (ค.ศ.1995) ถือได้ว่าเป็นตลาดการค้าที่สำคัญอันดับ 4 ของโลก รองจากสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น⁴ จากการปฏิบัติตามมาตรการอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากัน (CEPT) ของประเทศสมาชิกเขตการค้าเสรีอาเซียน ทำให้เกิดผลดีต่อการค้าระหว่างประเทศสมาชิก อันเนื่องมาจากราคาสินค้าทุน วัตถุดิบ และสินค้าขั้นกลางที่มีการนำเข้าจากประเทศสมาชิกจะมีราคาลดลง ทำให้สินค้าภายในภูมิภาคมีแนวโน้มการขยายตลาดได้มากขึ้น และมีช่องทางในการส่งออกที่ดี ประกอบกับการปฏิบัติตามมาตรการอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันของประเทศคู่ค้าทำให้ข้อจำกัดทางการค้าลดลง

สภาพการเติบโต และการขยายตลาดของประเทศสมาชิกอาเซียนที่เพิ่มมากขึ้นดังที่กล่าวมาเป็นผลมาจากการลดภาษีศุลกากรหรือภาษีการนำเข้าจากประเทศสมาชิกเขตการค้าเสรีอาเซียน ซึ่งเป็นมาตรการหลักของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ซึ่งมาตรการดังกล่าวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนให้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ซึ่งสามารถจะสรุปได้ 2 ประการ คือ

1. ก่อให้เกิดการค้าเพิ่มมากขึ้น (Trade Creation) ซึ่งเป็นผลดีต่อประเทศในกลุ่มเนื่องจากประเทศสมาชิกสามารถซื้อสินค้าที่ผลิตในกลุ่มได้ในราคาต่ำลง เนื่องจากปราศจากภาษีขาเข้า ทำให้ปริมาณการนำเข้าสินค้าจากประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียนเพิ่มมากขึ้น กลุ่มสินค้าที่คาดว่าจะเกิดการสร้างการค้ามีหลายประเภท ได้แก่ อัญมณีและเครื่องประดับ กระจก เครื่องแก้ว น้ำมันปาล์ม เครื่องหนัง เครื่องใช้ไฟฟ้า ผลิตภัณฑ์ยาง เฟอร์นิเจอร์ เคมีภัณฑ์บางชนิด เป็นต้น เนื่องจากการลดการคุ้มครองระหว่างประเทศในกลุ่มจะทำให้เกิดการค้าในสินค้าประเภทเหล่านี้มากขึ้น และประเทศในกลุ่มที่ทำการผลิตสินค้าเหล่านี้ก็เป็นประเทศที่สามารถแข่งขันกับประเทศต่างๆ ในตลาดโลกได้
2. ก่อให้เกิดโครงสร้างของการเบี่ยงเบนทางการค้า⁵ (Trade Diversion) ซึ่งเป็นผลกระทบในทางอ้อมต่อโครงสร้างการค้าของประเทศสมาชิกอาเซียน เพราะทำให้ประเทศสมาชิกนำเข้าสินค้าที่ผลิตจากประเทศในกลุ่มที่ไม่สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ หรือเป็นสินค้าที่ทำการผลิตเพื่อทด

⁴Chia Siow Yue and Joseph L.H. Tan, "An Overview," in ASEAN & EU : Forging New Linkages and Strategic Alliances, ed. Chia Siow Yue and Joseph L.H. Tan (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1997), p. 2.

⁵“ส่วนวิจัยเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด(มหาชน), “การวิเคราะห์ผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีในกลุ่มอาเซียน.” วารสารเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงเทพ 24 (กันยายน 2535) : 19.

แทนการนำเข้าในบางประเทศ เนื่องจากการรวมตัวของเขตการค้าเสรีทำให้ราคาสินค้าชนิดนั้นถูกกว่าการนำเข้าจากประเทศนอกกลุ่มทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนนำเข้าสินค้าจากประเทศในกลุ่มแทนการนำเข้าจากประเทศนอกกลุ่ม กลุ่มสินค้าที่จะเกิดการเบี่ยงเบนทางการค้า ได้แก่ อุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ เซรามิก สิ่งทอ ผลิตภัณฑ์พลาสติก เม็ดพลาสติก ยางบางชนิด สี และ กอปเปอร์คาโทด เนื่องจากว่าสินค้าเหล่านี้มีการค้าเป็นมูลค่าไม่มากนัก ในกรณีที่มีการขาดแคลนปูนซีเมนต์ ประเทศที่ขาดแคลนก็จะลดอัตราภาษีขาเข้าลงเพื่อนำปูนเข้าจากประเทศนอกเขตหรือประเทศในเขต ดังนั้นเมื่อลดอัตราภาษีขาเข้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนจะทำให้การค้าเบี่ยงเบนจากประเทศนอกเขตเข้ามาสู่ประเทศสมาชิกในเขตการค้าเสรีอาเซียนมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ จะทำให้มีการนำเข้าจากประเทศในเขตเพิ่มมากขึ้นทดแทนความจำเป็นต้องนำเข้าจากประเทศนอกกลุ่ม

สรุปได้ว่า ไม่ว่าโครงสร้างทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนหลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนจะเกิดการเบี่ยงเบนทางการค้าหรือการสร้างการค้า ผลที่จะเกิดขึ้นในระยะยาวต่อโครงสร้างทางการค้าในประเทศสมาชิกอาเซียน คือ ก่อให้เกิดการขยายการผลิตไม่ว่าจะเป็นสินค้าภายใต้ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน หรือสินค้าประเภทอื่น เนื่องจากมีตลาดการค้าที่กว้างขึ้น และมีความสามารถเพิ่มมากขึ้นในการผลิตสินค้าประเภทต่างๆ และเมื่อมีการขยายการผลิตในสินค้าประเภทต่างๆ มากขึ้นก็จะทำให้เกิดการค้าระหว่างประเทศภายในกลุ่มมากขึ้นตามมา (ดังตารางที่ 3.9-3.14) ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่าปริมาณการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนหลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนเพิ่มมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการค้ากับส่วนอื่นๆ ของโลก อย่างเช่น ปริมาณการค้าภายในกลุ่มอาเซียนระหว่างปี ค.ศ. 1993-1995 ในตารางที่ 3.10 แสดงให้เห็นว่าปริมาณการค้ามีเพิ่มมากขึ้นแม้ว่าจะเป็นไปในปริมาณน้อยก็ตาม และสินค้าส่วนใหญ่ที่มีปริมาณการค้าระหว่างกันมากขึ้นก็คือสินค้าในกลุ่มที่มีข้อตกลงลดภาษีร่วมกันซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของเขตการค้าเสรีอาเซียน

ตารางที่ 3.9 : ส่วนแบ่งของการส่งออกสินค้าภายใต้การใช้มาตรการการกำหนดภาษีร่วม (CEPT) ใน การค้าภายในอาเซียน (ล้านเหรียญสหรัฐฯ)

	1993	คิดเป็นร้อยละ	1994	คิดเป็นร้อยละ	1995	คิดเป็นร้อยละ
CEPT	34,063.95	79.61	47,423.29	82.51	56,279.76	81.76
Non-CEPT	8,707.25	20.36	10,049.06	17.49	12,552.98	18.24
CEPT & Non-CEPT	42,771.20	100.0	57,472.35	100.0	68,832.74	100.0

ที่มา : “Tenth AFTA Council Meeting Jakarta, 11 September 1996

JOINT PRESS STATEMENT,” ASEAN Economic Bulletin (March 1997): 375.

ตารางที่ 3.10 : ส่วนแบ่งของการค้าภายในอาเซียนต่อการค้าทั้งหมดในปี ค.ศ. 1993-1995 (ล้านเหรียญสหรัฐฯ)

	1993	1994	1995
การค้าภายในอาเซียน	80,855.99	104,118.64	122,565.17
การค้าภายนอกและภายในอาเซียน	428,666.91	514,006.33	620,202.16
ส่วนแบ่งของการค้าภายในอาเซียน (คิดเป็นร้อยละ)	18.86	20.26	19.76

ที่มา : “Tenth AFTA Council Meeting Jakarta, 11 September 1996

JOINT PRESS STATEMENT,” ASEAN Economic Bulletin (March 1997): 375.

ตารางที่ 3.11 : ปริมาณการส่งออกภายในกลุ่มประเทศอาเซียน: พิจารณาสินค้าภายใต้การใช้มาตรการการกำหนดภาษีร่วม (CEPT) ค.ศ.1993-1995 (ล้านเหรียญสหรัฐ^๑)

ประเทศ	1993	1994	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	1994	1995	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
บรูไน	434.86	464.70	29.84	6.86	464.70	526.30	61.60	13.26
อินโดนีเซีย	4,354.86	5,157.25	802.48	18.43	5,157.25	5,600.86	443.61	8.60
มาเลเซีย	11,227.22	13,036.18	1,808.96	16.11	13,036.18	15,209.77	2,173.59	16.67
ฟิลิปปินส์	616.78	1,184.87	568.09	92.11	1,184.87	2,091.47	906.60	76.51
สิงคโปร์	14,631.58	23,836.71	9,205.13	62.91	23,836.71	27,633.38	3,796.67	15.93
ไทย	2,798.74	3,743.58	944.84	33.76	3,743.58	5,217.98	1,474.40	39.83
เวียดนาม	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.
อาเซียน	34,063.95	47,423.29	13,359.34	39.22	47,423.29	56,279.76	8,856.47	18.68

ที่มา : "Tenth AFTA Council Meeting Jakarta, 11 September 1996

JOINT PRESS STATEMENT," ASEAN Economic Bulletin (March 1997): 373.

ตารางที่ 3.12 : ปริมาณการส่งออกภายในอาเซียน (สินค้าทั้งหมด) ค.ศ. 1993-1995 (ล้านเหรียญสหรัฐฯ)

ประเทศ	1993	1994	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	1994	1995	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
บรูไน	487.24	467.52	(19.72)	(4.05)	467.52	529.64	62.12	13.29
อินโดนีเซีย	4,917.43	5,787.97	870.54	17.70	5,787.97	6,334.00	546.03	9.43
มาเลเซีย	12,869.90	15,002.15	2,132.25	16.57	15,002.15	18,158.54	3,156.39	21.04
ฟิลิปปินส์	759.19	1,425.12	629.94	79.22	1,425.12	2,361.32	936.19	65.69
สิงคโปร์	17,693.04	26,798.22	9,105.18	51.46	26,798.22	30,727.81	3,929.59	14.66
ไทย	6,008.40	7,991.37	1,982.97	33.00	7,991.37	10,721.43	2,730.06	34.16
เวียดนาม	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.
อาเซียน	42,771.20	57,472.35	14,701.16	34.47	57,472.35	68,832.74	11,360.38	19.77

ที่มา : "Tenth AFTA Council Meeting Jakarta, 11 September 1996

JOINT PRESS STATEMENT," ASEAN Economic Bulletin (March 1997): 374.

ตารางที่ 3.13 : ปริมาณการนำเข้าภายในกลุ่มประเทศอาเซียน: พิจารณาสินค้าภายใต้การใช้มาตรการการกำหนดภาษีร่วม (CEPT) ค.ศ.1993-1995 (ล้านเหรียญสหรัฐ^๑)

ประเทศ	1993	1994	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	1994	1995	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
บรูไน	766.31	917.49	151.18	19.73	151.18	898.81	(18.68)	(2.04)
อินโดนีเซีย	2,180.31	2,456.78	276.47	12.68	276.47	2,904.11	447.33	18.21
มาเลเซีย	6,930.65	8,916.56	1,985.91	28.65	1,985.91	9,633.03	716.47	8.04
ฟิลิปปินส์	1,100.94	1,411.67	310.73	25.22	310.73	2,311.39	899.72	63.73
สิงคโปร์	18,138.27	21,551.88	3,413.61	18.82	3,413.61	23,704.06	2,152.18	9.99
ไทย	2,407.78	3,416.58	1,008.80	41.90	1,008.80	4,313.02	896.44	26.24
เวียดนาม	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.	N/A.
อาเซียน	31,524.26	38,670.96	7,146.70	22.67	7,146.70	43,764.42	5,093.46	13.17

ที่มา : "Tenth AFTA Council Meeting Jakarta, 11 September 1996

JOINT PRESS STATEMENT," ASEAN Economic Bulletin (March 1997): 374.

ตารางที่ 3.14: ปริมาณการนำเข้าของกลุ่มประเทศอาเซียน (สินค้าทั้งหมด) ค.ศ.1993-1995 (ล้านเหรียญสหรัฐ^๑)

ประเทศ	1993	1994	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	1994	1995	เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
บรูไน	886.28	983.37	97.09	10.95	983.37	1,012.62	29.25	2.97
อินโดนีเซีย	2,642.33	3,230.84	588.60	22.28	3,230.84	4,109.54	878.68	27.20
มาเลเซีย	8,374.62	10,891.23	2,516.61	30.05	10,891.23	12,476.30	1,585.07	14.55
ฟิลิปปินส์	1,882.64	2,462.44	579.80	30.80	2,462.44	3,120.84	658.40	26.74
สิงคโปร์	18,627.94	21,999.39	3,371.45	18.10	21,999.39	19,105.06	(2,894.33)	(13.16)
ไทย	5,671.23	7,079.20	1,407.79	24.82	7,079.20	8,905.29	1,826.26	25.80
เวียดนาม	1,269.02	1,688.42	419.41	33.05	1,688.42	2,160.62	472.20	27.97
อาเซียน	39,353.96	48,334.71	8,561.34	21.75	48,334.71	50,890.25	2,083.33	4.31

ที่มา : "Tenth AFTA Council Meeting Jakarta, 11 September 1996

JOINT PRESS STATEMENT," ASEAN Economic Bulletin (March 1997): 374.